

Stawomir Kadrow

Osada kultury ceramiki wstęgowej rytej na stanowisku 3 w Rzeszowie-Staromieściu¹

WSTĘP

Stanowisko nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu odkryte zostało w 1956 roku przez Józefa Janowskiego (J. Janowski 1959, s. 86; K. Moskwa 1964, s. 32). W wykopie kanalizacyjnym odkrywca znalazł fragmenty ceramiki zaliczone przez niego do kultury łużyckiej, przeworskiej i do okresu wczesnego średniowiecza. Ze względu na pokrycie tego terenu w latach pięćdziesiątych przez zabudowę typu podmiejskiego i liczne ogródki działkowe niemożliwe było bliższe rozpoznanie omawianego stanowiska. Dopiero objęcie tego terenu przez budownictwo mieszkaniowe (powstało tu osiedle bloków mieszkalnych pod nazwą Osiedle Tysiąclecia) pozwoliło na bliższe rozpoznanie bogato reprezentowanego tu śladów osadnictwa pradziejowego.

Stanowisko położone jest na lessowej terasie nadzalewowej lewego brzegu Wisłoka (ryc. 1). Obecne koryto tej rzeki znajduje się ok. 1 km na wschód od krawędzi wspomnianej terasy. Prawdopodobne granice osiedli z czasów wczesnego neolitu przebiegały od wschodu i północy zgodnie z przebiegiem krawędzi teras Wisłoka i Przyrwy (ryc. 2), w części północno-zachodniej nieznacznie tylko wykraczały na zachód poza ulicę Sienkiewicza, a na południu nie wychodziły zapewne poza ulicę Kochanowskiego.

Omawiane stanowisko usytuowane jest w zachodniej części Podgórze Rzeszowskiego. Płaskie garby trzeciorzędowe przykryte lessem, o znacznych wysokościach względnych (J. Kondracki 1978), w rejonie interesującej nas osady rozcięte są doliną Wisłoka o szerokości do 3 km. Otaczający ją teren (w promieniu ok. 10 km) należy do trzech mezoregionów fizjograficznych: Podgórze Rzeszowskiego i Pradoliny Podkarpackiej, będących częścią Kotliny Sandomierskiej oraz Pogórze Dynowskiego, wchodzącego w skład Pogórze Dynowskiego (J. Kondracki 1978; S. Kadrow 1990b,

ryc. 1–4). Dno doliny Wisłoka, pokryte utworami aluwialnymi z glebami typu mań, porośnięte było roślinnością łąkową. Terasy nadzalewowe, stoki wzniesień, skraj wysoczyzny i wysoczyznę o krajobrazie lessowo-wyżynnym pokrywały gleby brunatne, porośnięte grądami i świetlistymi dąbrowami (J. Kondracki 1978, *Typy krajobrazu naturalnego (załącznik)*; S. Kadrow 1990a, s. 11–12).

Maksymalna powierzchnia stanowiska nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu nie przekracza 10 ha. Łączna powierzchnia wykopów budowlanych nadzorowanych przez archeologów wyniosła ok. 100 arów (ryc. 2). W ratowniczych badaniach wykopaliskowych, sondażowych i nadzorach udział brali: Tadeusz Aksamit, Aleksandra Gruszczyńska oraz Antoni Talar. W 1965 roku prace ratownicze koncentrowały się na eksploracji resztek mocno już zniszczonych przez wykopy budowlane obiektów (ryc. 2). W pewnym zakresie wyprzedzono również postęp prac instalacyjno-montażowych zakładając sieć rowów sondażowo-badawczych (T. Aksamit 1966, s. 19). Wśród 24 przebadanych jam, 10 zaklasyfikowano do okresu wczesnego średniowiecza (A. Gruszczyńska 1966, s. 65), a pozostałe — z większą lub mniejszą pewnością — do neolitu. Poza obiektem nr 1, gdzie odkryto naczynie charakterystyczne dla najstarszej fazy (Ia) kultury malickiej (T. Aksamit 1966, ryc. 3), pozostałe jamy neolityczne wiązać należy z kulturą ceramiki wstęgowej rytej.

W 1966 roku prace, którymi kierowała A. Gruszczyńska, objęły obszar położony bezpośrednio na zachód od miejsca akcji ratowniczej poprzedniego roku (ryc. 2; por. T. Aksamit 1968; A. Gruszczyńska 1968). W obrębie dwóch wykopów badawczych odkryto 13 jam, w tym jedną wczesnośredniowieczną. W sezonie 1967 roku wyeksplorowano dalszych 19 jam, w tym 10 neolitycznych, 6 wczesnośredniowiecznych i 3 o bliżej nieokreślonej chronologii (A. Gruszczyńska 1971, s. 129). Tym razem badaniami objęto centralną część stanowiska położoną przy krawędzi terasy nadzalewowej Wisłoka (ryc. 2). W następnych latach badaniami sondażowymi objęto południową partię osady (1968 r.) oraz kontynuowano rozpoznanie jej centralnej części (w roku 1969; ryc. 2; por. A. Gruszczyńska 1973).

¹ Niniejszym dziękuję bardzo Pani mgr Aleksandrze Gruszczyńskiej i Panu mgr Tadeuszowi Aksamitowi, badaczom tego stanowiska za udostępnienie materiałów do publikacji. Wielkie dzięki za wszechstronną pomoc i zachętę do kontynuowania prac nad przygotowaniem tychże materiałów do publikacji dr hab. Sylwestrowi Czopkowi.

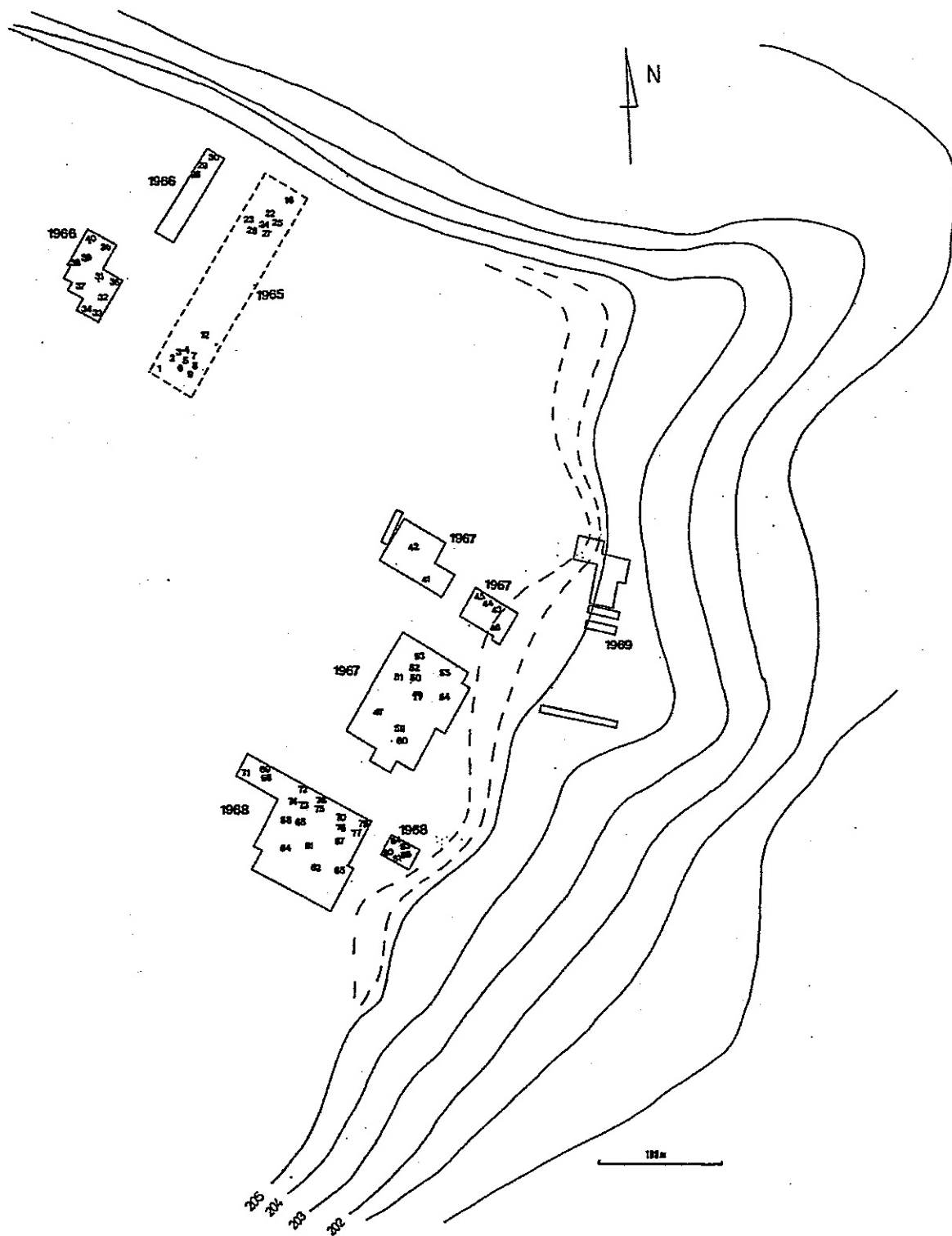
Ryc. 1. Stanowisko nr 3 w Rzeszowie-Staremięściu na tle osad rzeszowskiego mikroregionu z okresu wczesnego neolitu (kultura ceramiki wstęgowej rytej i kultura malicka), gdzie: 1 – osady, 2 – ślady osadnictwa (wg S. Kadrow 1990a)

Abb. 1. Fundstelle Nr 3 in Rzeszów-Altstadt auf dem Hintergrund der Siedlungen in Rzeszówmikroregion aus dem Frühneolithikum (Linienbandkeramikultur und Malice-Kultur), wo: 1 – Siedlungen, 2 – Siedlungsspuren (nach S. Kadrow 1990a)

Рис. 1. Памятник № 3 в Жешове-Староместье на фоне поселений жешовского микрорегиона эпохи раннего неолита (культура линейно-ленточной керамики и культура малицкая), где: 1 – поселения, 2 – следы заселения (согл. С. Кадров 1990а)

Na podstawie zachowanej dokumentacji i opublikowanych dotychczas sprawozdań niewiele da się powiedzieć na pewno na temat charakteru neolitycznych obiektów ziemnych. Odcinały się one wyraźnie od tła żółtego lessu (T. Aksamit 1966, s. 19). Występują wśród nich obiekty małe, o wymiarach 1,0–1,5 m i o głębokości do 1,5 m oraz obiek-

ty większe, np. o wymiarach 2,8–3,2 m i o głębokości 0,5 m (T. Aksamit 1968, s. 112; A. Gruszczyńska 1966, ryc. 1). Z reguły wypełniska jam stanowiła „czarna, silnie zbita ziemia”, niekiedy przemieszana z węglem drzewnym (T. Aksamit 1966, s. 22). Wydaje się, że reprezentują one wszystkie — wyróżnione na stan. 16 w Rzeszowie typy jam, tzn. małe

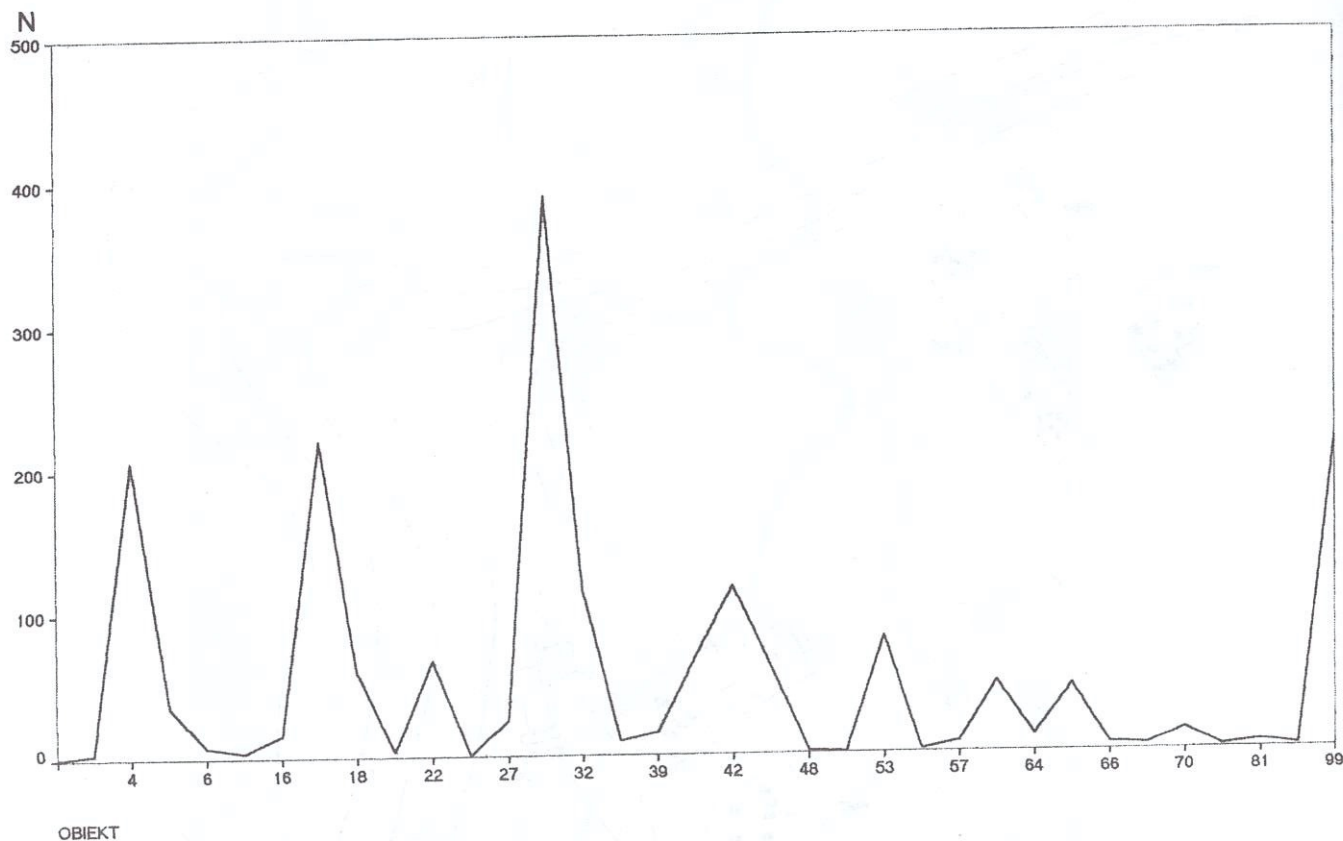

RZESZÓW - STAROMIEŚCIE

Ryc. 2. Stanowisko nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu. Rozplanowanie obiektów w siatce wykopów ratowniczych z poszczególnych sezonów badawczych

Abb. 2. Fundstelle Nr 3 in Rzeszów-Altstadt. Verbreitung der Objekte im Netz der Rettungsgruben aus den verschiedenen Forschungsaisons

Рис. 2. Памятник № 3 в Жешове-Староместье. Планировка объектов в сетке охранно-спасательных раскопов отдельных полевых сезонов

Ryc. 3. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Wykres przedstawiający różnice w stopniu nasycenia ceramiką wypełnień obiektów; oś pionowa – liczba fragmentów ceramiki, oś pozioma – numery obiektów
 Abb. 3. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Diagramm zeigt die Unterschiede im Grad der Keramik sättigung der Ausfüllung der Gruben; Vertikalachse – Zahl der Keramikfragmente, Horizontalachse – Objekt Nummer
 Рис. 3. Жешов-Староместье, пам. 3. График насыщенности заполнения объектов керамикой; вертикальная ось – количество фрагментов керамики, горизонтальная ось – номера объектов

jamy, jamy zwykłe, kompleksy jam, piece i długie jamy (S. Kadrow 1990a, s. 15, ryc. 3, 4).

W 33 obiektach (nr 1, 2, 4, 5, 6, 7, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 27, 31, 32, 36, 39, 40, 42, 46, 48, 52, 53, 57, 61, 64, 65, 66, 68, 70, 75, 81, 85) i w tzw. warstwie kulturowej odkryto 1876 fragmentów ceramiki, 81 wyrobów z krzemienia i kil-

ka zabytków kamiennych, w tym fragmenty dwóch narzędzi w kształcie szewskiego kopyta. Materiał zabytkowy zdeponowany został w wypełniskach jam w sposób bardzo nierównomierny (ryc. 3). Najwięcej, bo aż 390 fragmentów ceramiki odkryto w obiekcie nr 31, podczas gdy w obiekcie nr 52 tylko 1 fragment.

ZABYTKI CERAMICZNE

Cały materiał ceramiczny poddany został szczegółowym analizom technologicznym i stylistyczno-formalnym w sposób zaprezentowany już wcześniej przy okazji publikacji monografii osady wczesnoneolitycznej na sąsiednim stanowisku nr 16 w Rzeszowie (S. Kadrow 1990a, s. 22–33, ryc. 5–16, tabela 2). W określeniu cech wytwórczych naczyń znaczenie główne ma rodzaj domieszki schudzającej w masie ceramicznej (tabela 1). Dzięki temu wyróżniono 10 grup technologicznych (A, B, C, D, E, F, G, X, Y, Z). Wyróżnienie wariantów w ramach tych grup możliwe było dzięki obserwacjom zmienności udziału takich cech jak: rodzaj powierzchni zewnętrznych naczyń, ilość użytej domieszki schudzającej, jej granulacji oraz rodzaj uwarstwienia przełomu. Najliczniej reprezentowana jest ceramika grup technologicznych A, D i X (ryc. 4), czyli ceramika bez

domieszki schudzającej (A), z dużą ilością domieszki sporych rozmiarów cząstek wysuszonej gliny (D) oraz ceramika z domieszką organiczną (X).

Rozkład grubości ścianek naczyń (ryc. 5) nie ujawnia dwumodalności, czyli podziału całego zbioru ceramiki na dwie grupy: ceramiki cienko- i grubościenną. Przy zakresie zmienności od 2 do 27 mm średnia grubość ścianek wynosi 8,54 mm, a odchylenie standardowe 3,37. Należy wyraźnie stwierdzić także, że niezależnie od tego czy mierzono partie przywylewowe, brzuścowe, czy też przydenne otrzymywano zbliżone statystycznie rezultaty (średnia dla partii przywylewowej = 7,38, dla fragmentów brzuśców średnia = 8,74, a dla partii przydennych średnia = 8,30, przy odchyleniach standardowych odpowiednio: 2,53, 3,46 i 3,27). Wyniki te utwierdzają w przekonaniu, że losowy charakter analizowa-

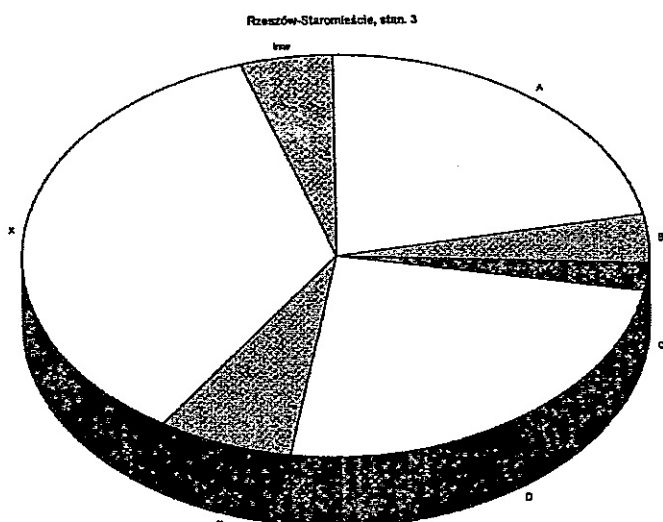

pionowa
 Gruben;
 - коли-
 narzędzi
 zdepo-
 lizo nie-
 tów ce-
 lkie nr

zki spo-
 eramika
 ujawnia
 miki na
 zakresie
 wynosi
 wyraźnie
 o partie
 ymywa-
 lli przy-
 = 8,74,
 yleniach
 yniki te
 lizowa-

	A1	A2	A3	B1	B2	B3	C1	C2	D1	D2	D3	D4	E1	E2	E3	E4	F1	F2	F3	F4	F5	F6	G1	G2	X1	X2	X3	Y1	Y2	Y3	Z1	Z2	Z3				
bez domieszki	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
piasek	0	0	0	X	X	X	0	0	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
ochra	-	-	-	-	-	-	X	X	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
glina sucha	-	-	-	-	-	-	0	0	X	X	X	0	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
organiczna	0	0	0	0	0	0	-	-	0	0	0	0	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
tłuczeń ceramicz.	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
tłuczeń kamienn.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
tłuczeń krzemien.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
< 0,5 mm	0	0	0	X	X	X	X	X	0	0	-	-	0	0	-	-	X	X	X	-	-	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
0,6-1,0 mm	-	-	-	-	-	-	0	0	X	X	-	-	X	X	-	-	0	0	0	0	0	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-		
> 1,0 mm	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	X	X	0	0	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
nieliczna	0	0	0	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
średnia	-	-	-	X	X	0	X	X	0	0	0	0	-	-	-	-	X	X	X	0	0	0	X	X	X	X	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
liczna	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
gładka i błyszcząca	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
równa, matowa	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X
szorstka	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
mały	X	-	-	X	-	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X
jednolity	X	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0	0	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
warstwowy	0	0	0	-	-	0	0	-	-	-	-	-	X	X	X	X	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
gruzelkowy	-	-	-	0	0	0	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
arty	-	-	-	0	0	0	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tab. 1. Rzeszów-Staremiście, stan. 3. Charakterystyka grup technologicznych ceramiki; gdzie: X - secha dominująca, 0 - secha incydentalna, - brak sechy
 Taf. 1. Rzeszów-Alstadt, Fundstelle 3. Charakteristik der technologischen Keramikgruppen; wo: X - Hauptmerkmal, 0 - Nebenmerkmal, - Merkmalmangel
 Табл. 1. Жешов-Староместье, пам. 3. Характеристика технологических групп керамики; где: X - дминирующий признак, 0 - инцидентальный признак, - отсутствие признака

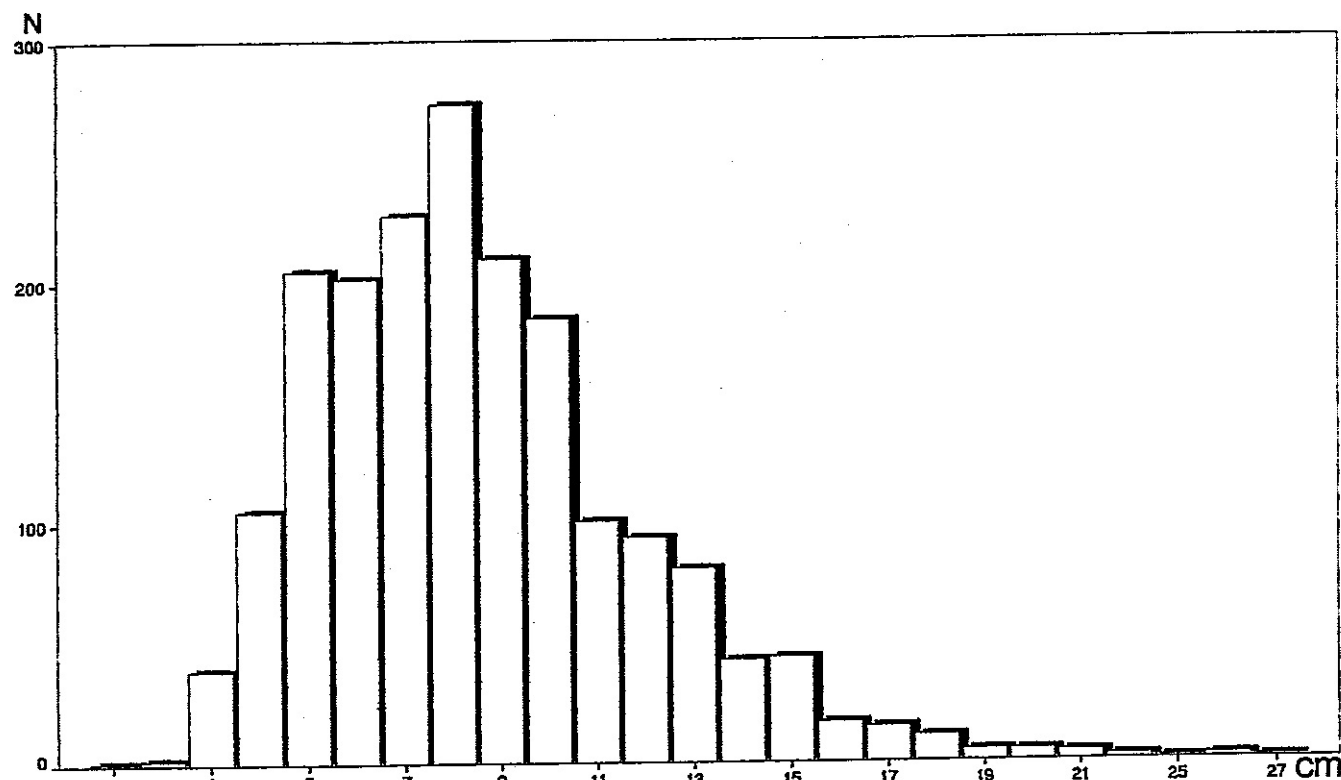

Ryc. 4. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Wykres tortowy przedstawiający procentowy udział poszczególnych grup technologicznych ceramiki z wszystkich obiektów i z warstwy kulturowej

Abb. 4. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Tortendiagramm zeigt Prozentanteil der einzelnen technologischen Keramikgruppen aus allen Objekten und aus der Kulturschicht

Рис. 4. Жешов-Староместье, пам. 3. График процентного содержания отдельных технологических групп керамики во всех объектах и культурном слое

nego zbioru i jego fragmentaryczność nie wpłynęły ujemnie na rezultaty innych, prezentowanych tu analiz. Tradycyjny podział na ceramikę „delikatną” i „grubej roboty” znajduje jednak uzasadnienie w innych analizach. Porównanie średnich grubości ścianek małych czarek półkolistych (średnia = 5,12, odchylenie standardowe = 0,99) i w kształcie 3/4 wycinka kuli (średnia = 4,64, odchylenie standardowe = 1,23) z odpowiednimi parametrami naczyń większych rozmiarów, np. dużych czar półkolistych (średnia = 8,81, odchylenie standardowe = 2,99), dużych czar w kształcie wycinka 3/4 kuli (średnia = 9,02, odchylenie standardowe = 2,16) i np. mis (średnia = 10,00, odchylenie standardowe = 2,45) wykazuje ich istotne różnice statystyczne (ryc. 6). Podobne wyniki daje porównanie średnich grubości ścianek naczyń zdobionych ornamentem rytym (ceramika „delikatna”) ze średnimi grubościami ścianek naczyń zdobionych ornamentem plastycznym i naczyń nieornamentowanych (ceramika „grubej roboty”). Średnie grubości ścianek naczyń zdobionych ornamentem rytym (średnia = 5,18, odchylenie standardowe = 1,63), ornamentem nutowym (średnia = 5,36, odchylenie standardowe = 1,39) różnią się w sposób statystycznie istotny od średnich grubości ścianek naczyń zdobionych ornamentem plastycznym (średnia = 9,38, odchylenie standardowe = 2,87) lub naczyń pozbawionych zdobnictwa (średnia = 9,11, odchylenie standardowe = 3,33; por. ryc. 7). Podsumowując tą część rozważań za ceramikę „delikatną” w kul-

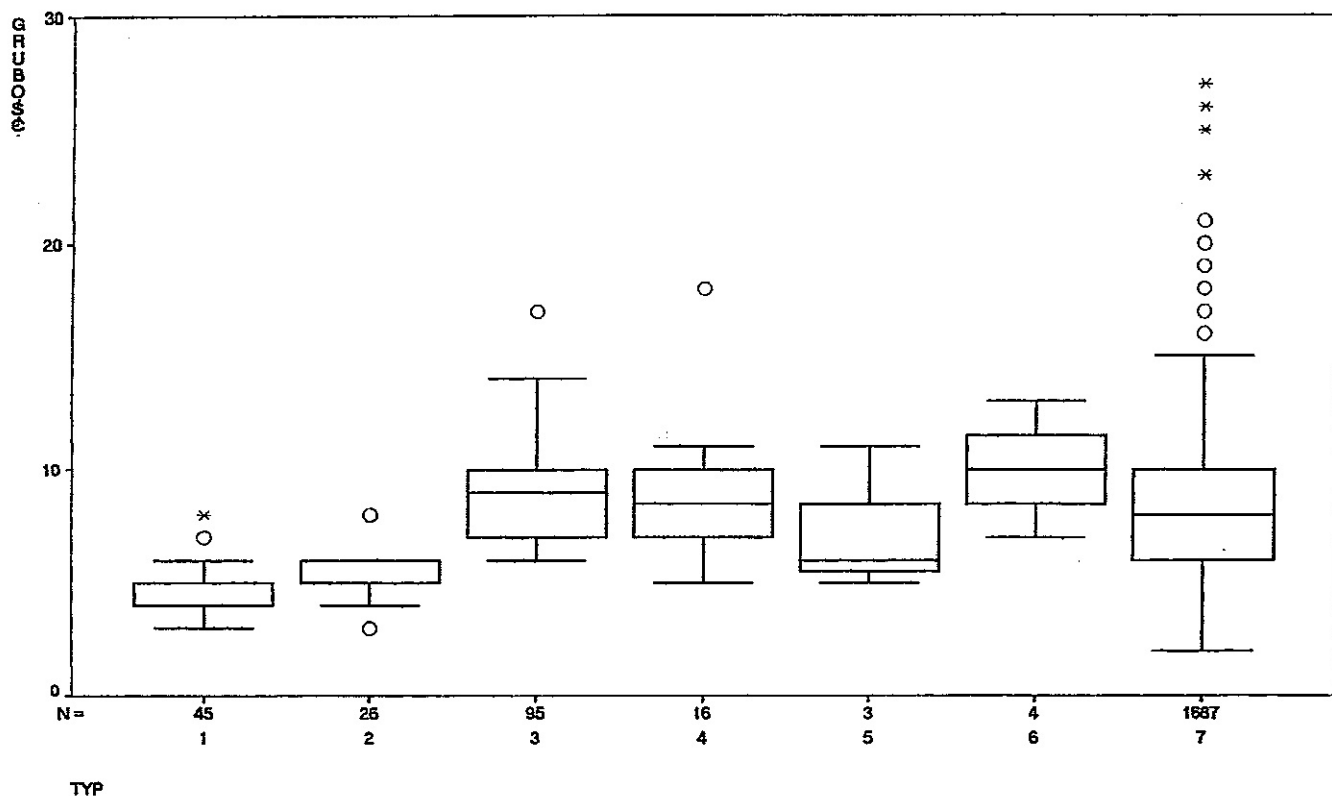

Ryc. 5. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Wykres przedstawiający rozkład klas grubości ścianek naczyń; oś pionowa – liczba fragmentów ceramiki, oś pozioma – klasy grubości ścianek naczyń w cm

Abb. 5. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Diagramm zeigt die Verteilung der Dickeklassen von Gefäßwänden; Vertikalachse – Zahl der Keramikfragmente, Horizontalachse – Dickeklassen von Keramikwänden in cm

Рис. 5. Жешов-Староместье, пам. 3. График соотношения сосудов по толщине стенок: вертикальная ось – количество фрагментов керамики, горизонтальная ось – толщины стенок сосудов в см

ujemnie
dycyjny
najduje
ie śred-
ednia =
3/4 wy-
= 1,23)
miarów,
chylenie
nka 3/4
6) i np.
) wyka-
e wyni-
yń zdo-
ze śred-
mentem
ka „gru-
bionych
ardowe
chylenie
ie istot-
h orna-
ndardo-
ednia =
. Podsu-
w kul-

Ryc. 6. Wykres typu „box-and-whisker” (linia wewnątrz prostokąta = wartość średniej arytmetycznej, wysokość prostokąta = odchylenie standardowe, „wąsy”, kółka i ksy = zakresy zmienności) przedstawiający związek grubości ścianek ceramiki z typem naczynia; oś pionowa – grubość ścianek w mm, oś pozioma u góry – liczebność typu naczynia, oś pozioma u dołu – typ naczynia; gdzie: 1 – małe czarki w kształcie 3/4 kuli, 2 – małe czarki w kształcie 1/2 kuli, 3 – duże czarki w kształcie 3/4 kuli, 4 – duże czarki w kształcie 1/2 kuli, 5 – naczynia na nóżkach, 6 – misy, 7 – fragmenty niezidentyfikowanych form naczyń

Abb. 6. Diagramm vom Typ „box-and-whisker” (Linie innerhalb des Rechtecks = Wert des arithmetischen Mittels, Rechteckshöhe = Standardabweichung, „Schnurrbärte”, Kreisen und X-en = Variabilitätsbereiche) zeigt den Zusammenhang zwischen der Dicke von Keramikwänden und dem Gefäßtyp; Vertikalachse – Wändendicke in mm, Horizontalachse oben – Menge des Gefäßtyps, Horizontalachse unten – Gefäßtyp, wo: 1 – kleine Schalen in der Form 3/4 der Sphäre, 2 – kleine Schalen in der Form 1/2 der Sphäre, 3 – große Schalen in der Form 3/4 der Sphäre, 4 – große Schale in der Form 1/2 der Sphäre, 5 – Fußgefäße, 6 – Schüsseln, 7 – Fragmente der unidentifizierten Gefäßen

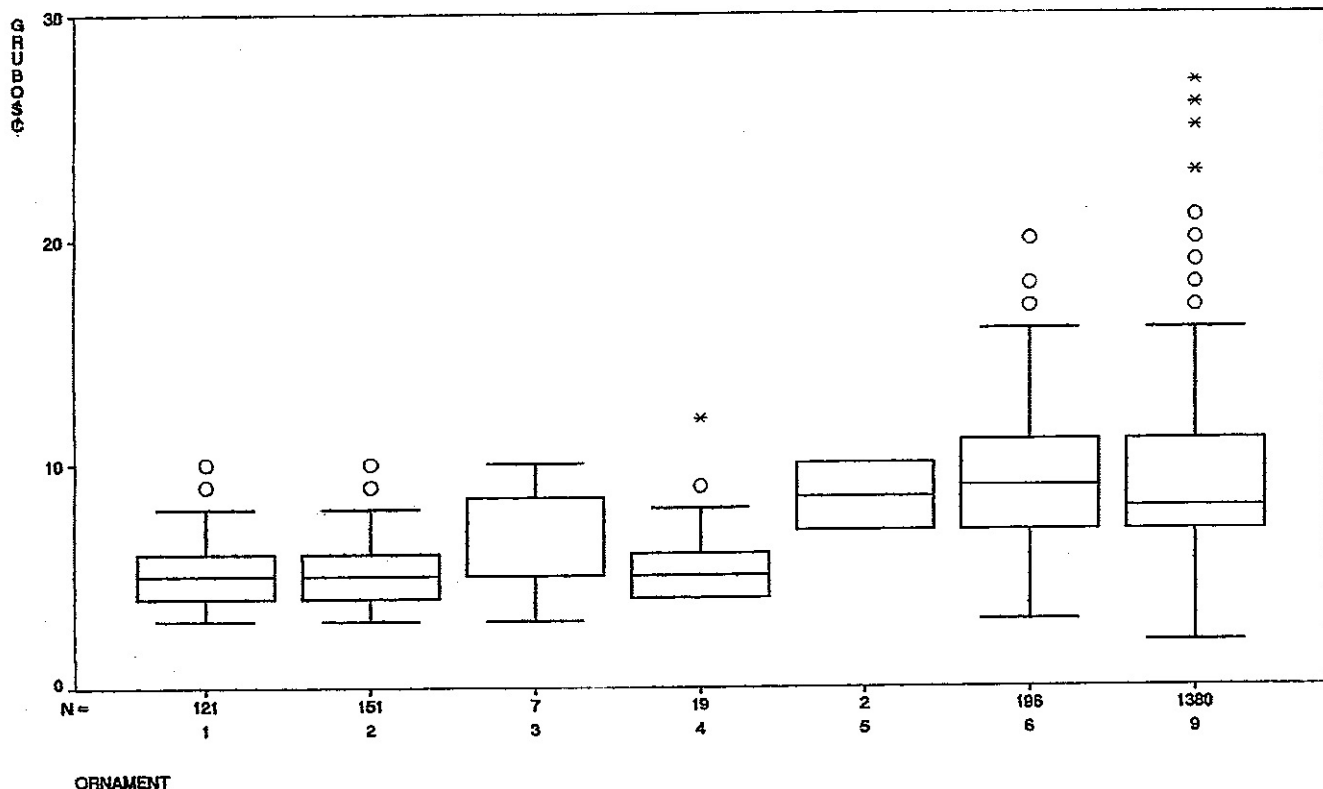
Рис. 6. Диаграмма типа „box-and-whisker” (линия внутри прямоугольника – величина средней арифметической, высота прямоугольника – стандартное отклонение – рамки изменчивости), представляющая корреляцию толщины стенок керамики и типа сосуда; вертикальная ось – толщина стенок в мм, горизонтальная ось сверху – численность типа сосуда, горизонтальная ось внизу – тип сосуда, где: 1 – маленькие кубки в виде 3/4 шара, 2 – маленькие кубки в виде 1/2 шара, 3 – большие кубки в виде 3/4 шара, 4 – большие кубки в виде 1/2 шара, 5 – сосуды на ножках, 6 – миски, 7 – сосуды не идентифицированных форм

tuze ceramiki wstęgowej rytej uważać należy małe naczynia, głównie czarki, robione z gliny grup technologicznych A i B, zdobione ornamentem rytym, o grubości ścianek od 3 do 7 mm. Natomiast za ceramikę „grubej roboty” uznać można większe naczynia, wyrabiane z reguły z gliny grupy technologicznej D, E i X, zdobione ornamentem plastycznym, odciskami palców, paznokci, szczypaniem itd. o grubości ścianek od 5 do 12 mm.

Zestaw form naczyń kultury ceramiki wstęgowej rytej ogranicza się praktycznie do małych czarek w kształcie wycinka 1/2 (np. ryc. 8e, 9c, 10c) lub 3/4 kuli (ryc. 8c, 9d, e, 10d, g, 12d). Znacznie rzadziej przyjmują one formy stożkowate (ryc. 9f). Naczynia większe, tzw. „grubej roboty” zawsze można również w dwóch kategoriach form, tj. odcinka 1/2 lub 3/4 kuli (np. ryc. 9a, b, g, 10h, 11a, 12f, g, h). Sporadycznie występują misy (ryc. 9g). Z okresu odpowiadającego rozwojowi kultury ceramiki wstęgowej rytej po-

chodzą też dwa fragmenty ceramiki będące naśladownictwem lub importem ze środowiska grupy Tiszadob (wschodniopolskiej, względnie alföldzkiej ceramiki linearnej; ryc. 12c) oraz kultury bukowogórskiej (T. Aksamit 1968, ryc. 1d). Jedynym przykładem ceramiki najwcześniejszej fazy kultury malickiej jest wazowate naczynie z tzw. wydętą szyjką (T. Aksamit 1966, ryc. 3). Liczniej reprezentowana jest poklasyczna, wczesnorzeszowska (IIa) faza tej kultury. Oprócz naczyń wazowatych (ryc. 13a), naczyń na nóżkach (ryc. 13e) i mis (ryc. 13b) występują tam także inne bliżej nieokreślone — ze względu na znaczny stopień rozdrobnienia materiału — formy. Ceramika z tego okresu daje się łatwo wyselekcjonować z masy materiału wcześniejszego z powodu łatwo rozpoznawalnych cech gliny grupy technologicznej F, z której w całości była wykonywana.

Na ogólną sumę 1876 analizowanych fragmentów ceramiki tylko 71 udało się sklasyfikować w ramach małych

Ryc. 7. Wykres typu „box-and-whisker” przedstawiający związek grubości ścianek ceramiki z typem ornamentu; oś pionowa – grubość ścianek w mm, oś pozioma u góry – liczebność typu ornamentu, oś pozioma u dołu – typ ornamentu; gdzie: 1 – ornament ryty, 2 – ornament nutowy, 3 – ornament grup dołków nutowych, 4 – ornament karbów żelazowoskich, 5 – ornament gęstych linii rytych w rodzaju zdobnictwa bukowogórskiego, 6 – ornament plastyczny, odcisków palców, paznokci itd., 9 – brak zdobnictwa

Abb. 7. Diagramm vom Typ „box-and-whisker” zeigt den Zusammenhang zwischen der Dicke von Keramikwänden und dem Ornament; Vertikalachse – Wändendicke in mm, Horizontalachse oben – Menge des Ornamentstyps, Horizontalachse unten – Ornamentstyp; wo: 1 – Linienverzierung, 2 – Notenköpfe, 3 – Ornament der Gruppen von Notenköpfe, 4 – Ornament der Želiezovce – Kerben, 5 – Ornament der häufigen gravierten Linien, so etwa wie Bükker-Ornamentik, 6 – plastisches Ornament, Finger- und Nageleindrücke u.s.w., 7 – keine Ornamentik

Рис. 7. Диаграмма типа „box-and-whisker” корреляции толщины стенок керамики и типа орнамента; вертикальная ось – толщина стенок в мм, горизонтальная ось сверху – численность типа орнамента, горизонтальная ось внизу – тип орнамента, где: 1 – орнамент бороздчатый, 2 – орнамент нотный, 3 – орнамент группы нотных углублений, 4 – орнамент насечек железовских, 5 – орнамент густых борозд в виде буковогурского декора, 6 – орнамент пластический, ногтевидных и пальцевых оттисков и т.п., 9 – отсутствие декора

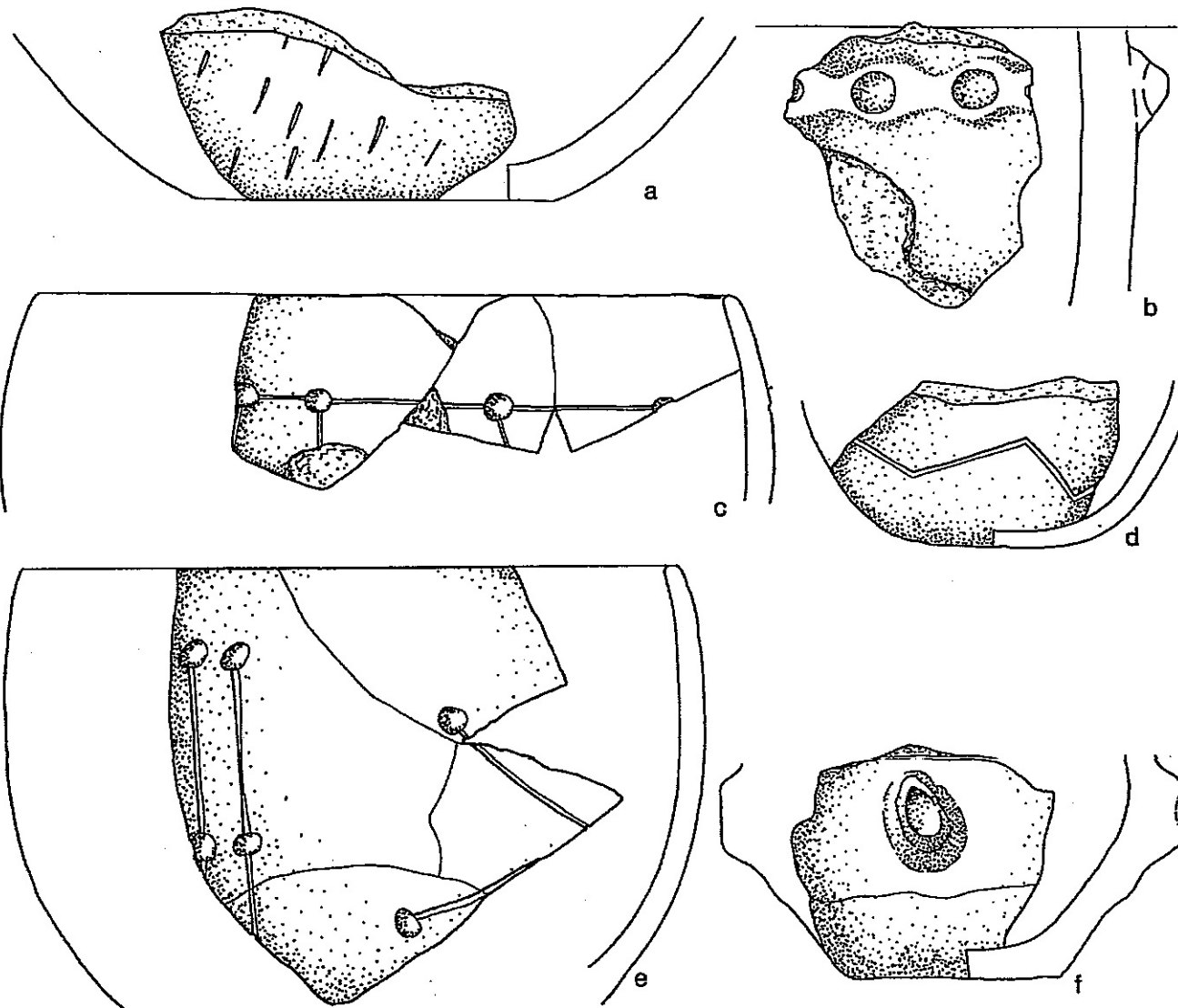
czarek, 111 w ramach dużych czar, 4 w ramach mis i 3 w ramach naczyń na nóżkach. Pozostała część zbioru, tj. 1687 fragmentów — ze względu na swą fragmentaryczność — wymyka się tego typu ocenom.

Ceramika delikatna najczęściej zdobiona była liniami rytymi (np. ryc. 8d), na których dodatkowo rozlokowane były tzw. dołki nutowe (ryc. 8c, e, 9c–f, 10c, g), niekiedy w połączeniu z guzkami plastycznymi (ryc. 9d, 10a). Tworzyły one wątki lukowe (ryc. 9f, 10a, c, g), sztabkowe (ryc. 8e, 9c), kątowe (ryc. 8c, 11d), czasami w wersji przecinających się linii tworzących romby (ryc. 10d, f) oraz poziomo przebiegających linii równoległych (ryc. 9d). W innych przypadkach dołki nutowe usytuowane są na liniach w grupkach (ryc. 10e, 12a, d) lub występują w kombinacjach z karbami (ryc. 10b, 12d). Kolejnym elementem zdobniczym usytuowanym na liniach rytym są karby (ryc. 11b, e, g, 12b). Sporadycznie rytym występują w postaci krótkich, ukośnie rozlokowanych linii (ryc. 8a). Ślady szczypania paznokciowego (ryc. 9a, 10h) i paznokciowo-palcowego (ryc. 9b, 12f, g) często występują w towarzystwie różnego rodzaju guzków (ryc. 8f, 9g, 11a, c, f, 12h).

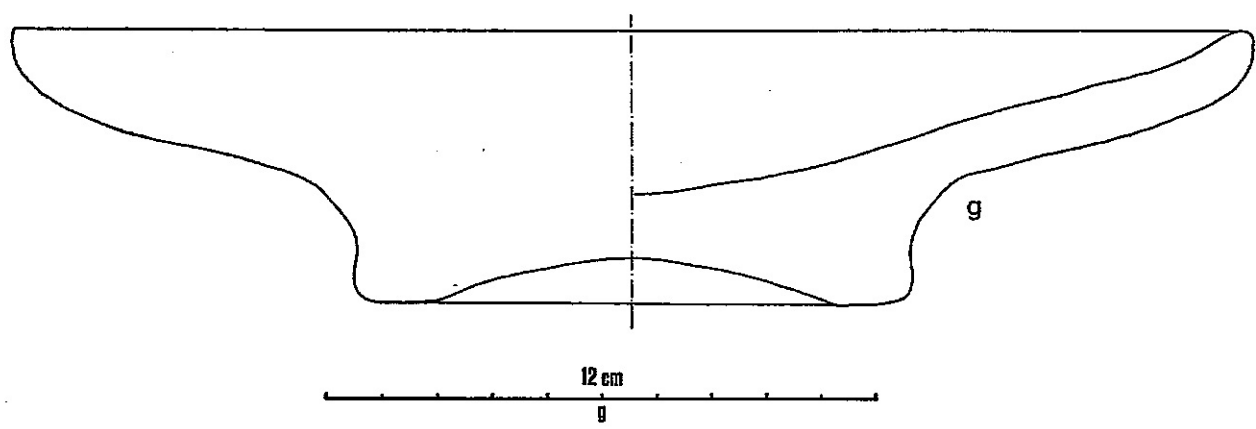
Odciski palców spotykane są też na listwach plastycznych (ryc. 8b). Ceramika fazy rzeszowskiej (IIa) kultury malickiej zdobiona jest tylko w nielicznych przypadkach. Zdobnictwo to składa się jedynie z guzków umieszczonych bezpośrednio pod krawędzią wylewu (ryc. 13a) lub w górnej partii brzuśca (ryc. 13d, f).

Charakterystykę wybranych aspektów całego zbioru ceramiki neolitycznej ze stanowiska nr 3 w Rzeszowie-Staromieście przedstawia tabela 2. Wynika z niej, że 121 fragmentów ceramiki zdobionych jest ornamentyką rytą. Dodatkowo 151 fragmentów ma dołki nutowe, 7 fragmentów ma grupy dołków nutowych i 19 okazów zdobionych jest także karbami. Aż 196 fragmentów ceramiki grubej roboty zdobionych jest szczypaniem, odciskami palców, paznokci, różnego typu guzkami oraz listwami plastycznymi. Reszta, czyli 1380 fragmentów ceramiki pozbawiona jest jakiegokolwiek zdobnictwa.

Ze względu na wybitnie ratowniczy sposób pozyskiwania źródeł z omawianego stanowiska, charakter wypełniisk wczesnoneolitycznych obiektów osadowych, a także z powodu braków w dokumentacji w analizie chronologicznej

10 cm
a-f

12 cm
g

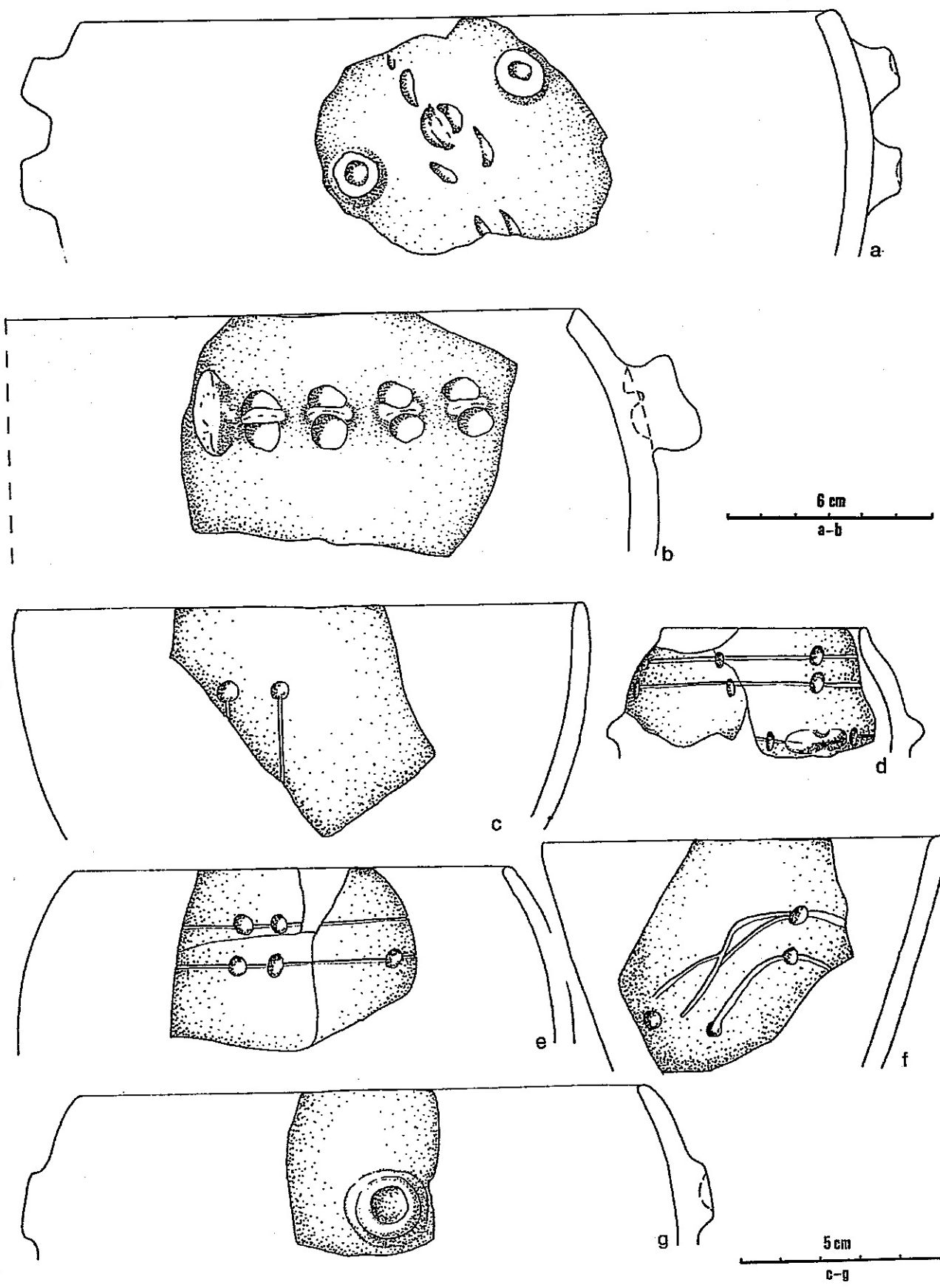
Рис. 8. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Ceramika z obiektów nr 2 (a), 22 (b-c, e-g) i 27 (d)
 Abb. 8. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Keramik aus den Objekten Nr 2 (a), 22 (b-c, e-g) und 27 (d)
 Рис. 8. Жешов-Староместье, пам. 3. Керамика из объектов № 2 (a), 22 (b-c, e-g) и 27 (d)

- grubość
 ent ryty,
 h linii ry-
 ictwa
 trnament;
 trnament-
 eliezovce
 nger- und
 ьная ось
 зу - тип
 блений,
 рнамент

ycznych
 y malic-
 a. Zdob-
 ych bez-
 v górnjej

ioru ce-
 ie-Staro-
 21 frag-
 , Dodat-
 atów ma-
 est także
 oty zdo-
 kci, róż-
 zia, czy-
 iegokol-

ryskiwa-
 ypełnisk
 że z po-
 ogicznejj

Ryc. 9. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Ceramika z obiektów nr 17 (a-c, e, g), 18 (f) i 46 (d)
 Abb. 9. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Keramik aus den Objekten Nr 17 (a-c, e, g), 18 (f) und 46 (d)
 Рис. 9. Жешов-Староместье, пам. 3. Керамика из объектов № 17 (a-c, e, g), 18 (f) и 46 (d)

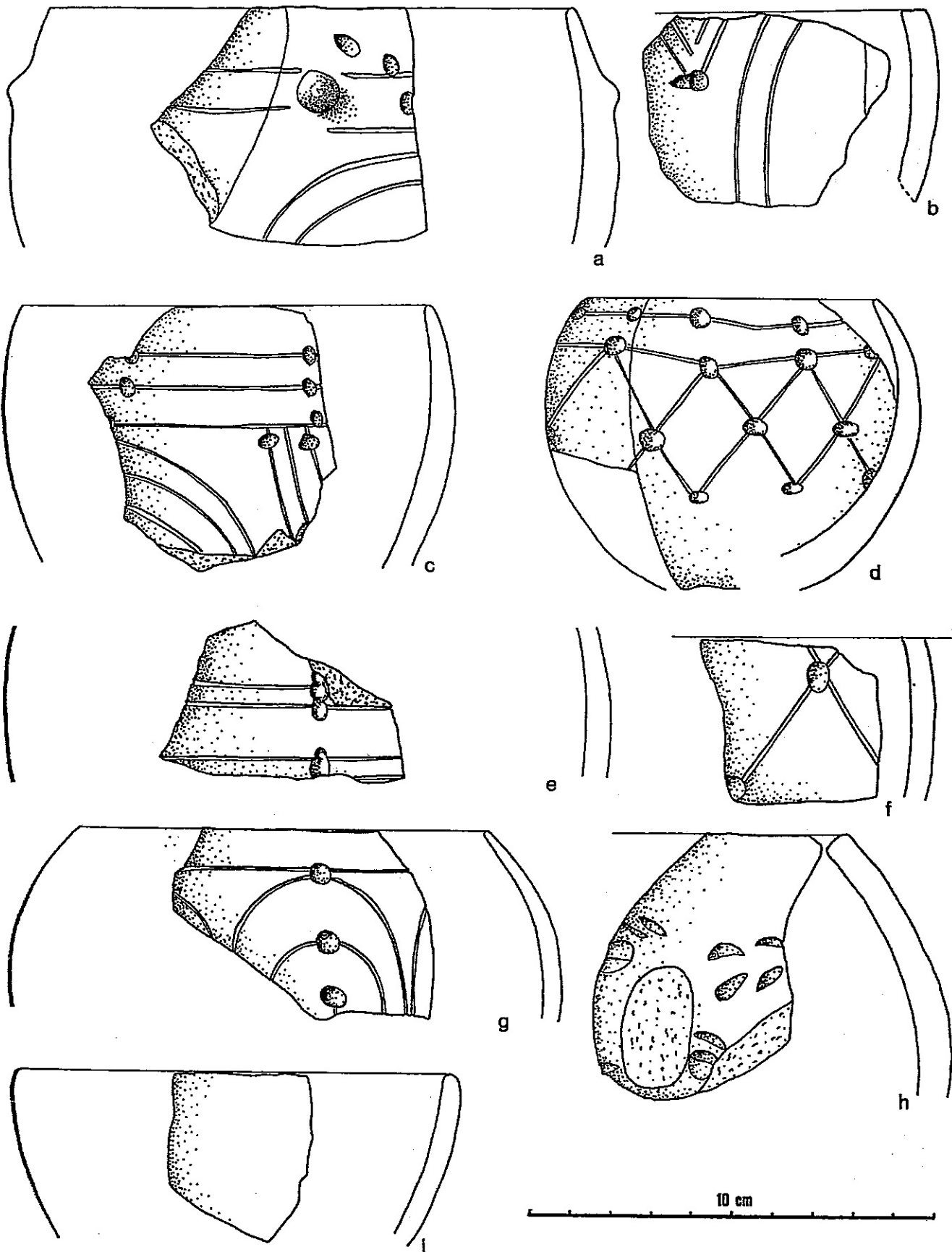
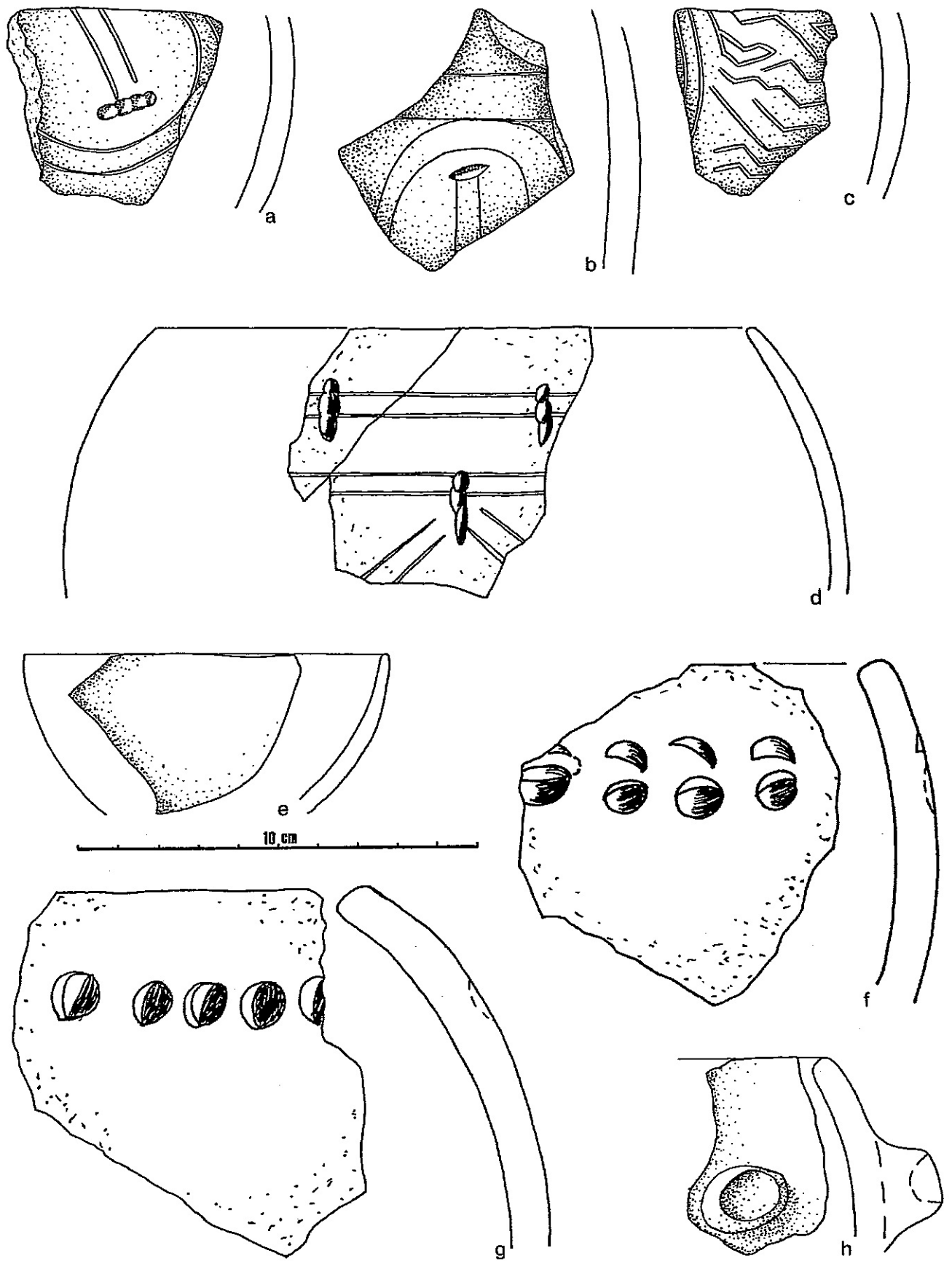

Рис. 10. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Ceramika z obiektu nr 31 (a-i)
Abb. 10. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Keramik aus dem Objekt Nr 31 (a-i)
Рис. 10. Жешов-Староместье, пам. 3. Керамика из объекта № 31 (a-i)

Рyc. 11. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Ceramika z obiektów nr 31 (e, h), 40 (f-g), 61 (a-b) i z warstwy kulturowej (c-d)
 Abb. 11. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Keramik aus den Objekten Nr 31 (e, h), 40 (f, g), 61 (a-b) und aus der Kulturschicht (c-d)
 Рис. 11. Жешов-Староместье, пам. 3. Керамика из объекта № 31 (e, h), 40 (f-g), 61 (a-b) и из культурного слоя (c-d)

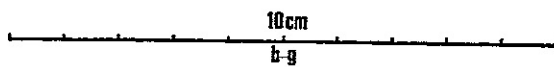
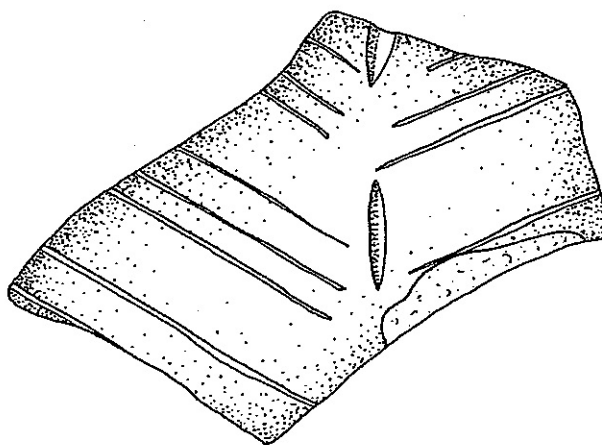
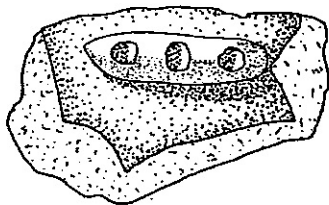
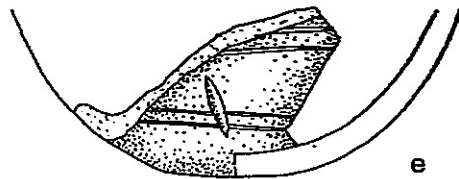
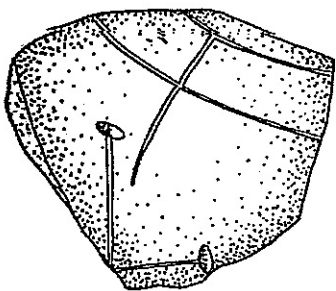
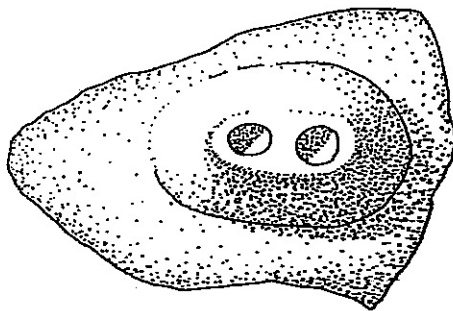
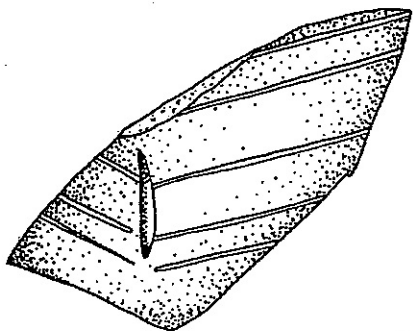
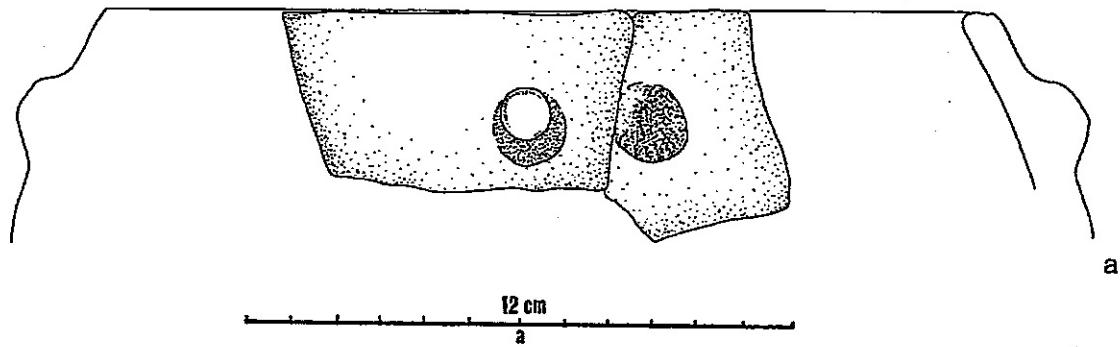

Рис. 12. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Ceramika z obiektu nr 65 (a-g)
 Abb. 12. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Keramik aus dem Objekt Nr 65 (a-g)
 Рис. 12. Жешов-Староместье, пам. 3. Керамика из объекта № 65 (a-g)

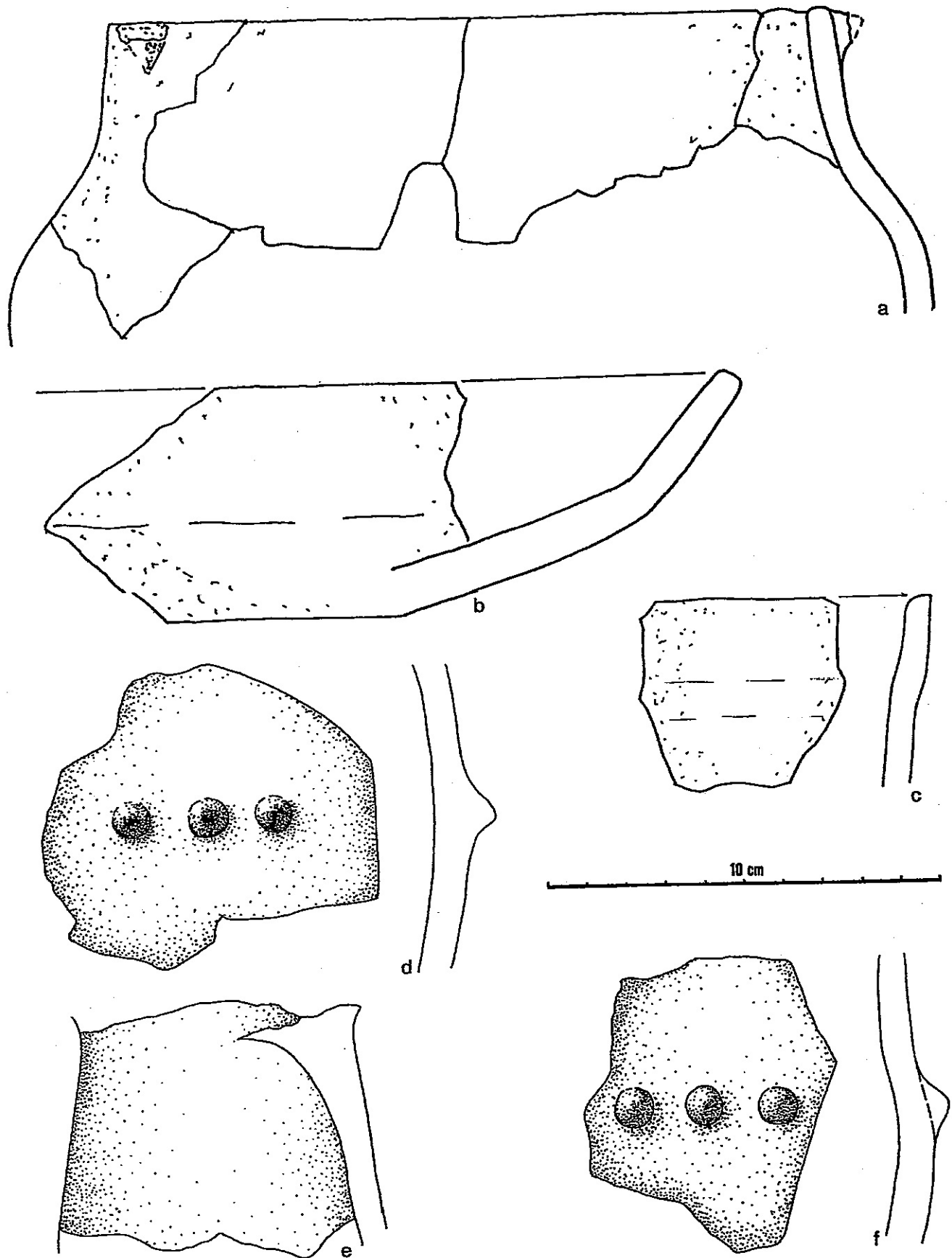

Рис. 13. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Ceramika z obiektów nr 16 (d-f), 40 (c), 48 (b) i 53 (a)
 Abb. 13. Rzeszów-Alstadt, Fundstelle 3. Keramik aus den Objekten Nr 16 (d-f), 40 (c), 48 (b) und 53 (a)
 Рис. 13. Жешов-Староместье, пам. 3. Керамика из объектов № 16 (d-f), 40 (c), 48 (b) и 53 (a)

Nr obiektu	ceramika rytu	ceramika „rutowa”	ceramika zdobiona grupami dołków	ceramika zdobiona korbami	ceramika „importowa”	ceramika „deifikat-na”	wylewy - ceramika „gruba” - zdobiona plastycznie	wylewy - ceramika „gruba”	ceramika KM	Ilozba fragmentów ceramiki w obiekcie	Ilozba zabytków z krzemienia	przynależność chronologiczno-kulturowa obiektu
2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2	faza zofiipolska
4	14	4	-	-	-	3	22	7	-	207	1	NII
5	1	-	-	-	-	-	-	1	-	38	-	NII?
6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	NII?
7	-	-	-	1	-	-	2	-	-	4	-	ŻIIa?
16	-	-	-	-	-	-	-	-	10	15	-	KMIIa?
17	9	23	-	-	-	8	24	18	-	216	10	NII
18	4	3	1	-	-	6	4	4	-	60	5	NII/NIII
20	-	-	-	-	-	-	1	1	-	4	-	NII?
22	8	14	-	-	-	8	3	3	-	67	6	NII/NII?
23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	NII?
27	3	1	-	-	-	2	4	2	-	25	3	NII
31	35	59	2	2	1	34	31	34	-	393	19	NIII
32	13	16	-	1	-	3	9	9	-	119	12	NII/NIII
36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	2	NII?
39	1	1	-	-	-	1	1	1	-	16	-	NII
40	1	3	1	-	-	2	17	14	2	78	4	NIII
41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	NII?
42	5	-	-	-	-	-	15	4	-	63	2	NII?
46	3	5	-	-	-	3	10	4	-	63	-	NII?
48	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	-	NII
52	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	KMIIa?
53	-	-	-	-	-	-	-	-	47	75	1	NII?
56	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	KMIIa
57	1	-	-	-	-	-	-	1	-	6	-	NII?
61	4	-	2	2	-	-	4	5	-	45	-	ZI
64	-	-	-	-	-	-	3	2	-	11	1	NII?
65	2	2	3	4	-	3	5	4	-	43	1	ŻIIa
66	-	-	-	-	-	-	2	1	-	5	-	NII?
68	-	1	-	-	-	1	-	1	-	4	-	NII?
70	1	2	-	-	-	-	-	-	-	13	1	NII
75	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	NII?
81	1	-	-	1	-	-	-	-	-	5	-	ŻIIa
85	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	NII?
warstwa kulturowa	11	16	3	2	1	4	27	20	2	216	15	-

Tab. 2. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Ogólna charakterystyka ceramiki w świetle kilku wybranych cech, gdzie np. NII – odcinek środkowy fazy rutowej kultury ceramiki wstęgowej lutej, KMIIa – początek fazy rzeszowskiej kultury malickiej (wg schematu chronologicznego w S. Kadrow 1990a)

Taf. 2. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Allgemeine Keramikcharakteristik im Licht der ausgewählten Merkmale, wo z.B. NII – Mittelabschnitt der Notephase der Stichkeramikultur Ia – Anfang der Rzeszower Phase der Malice-Kultur (nach S. Kadrow 1990a)

Табл. 2. Жешов-Староместье, пам. 3. Общая характеристика керамики в свете нескольких избранных признаков, где напр. N II – средний этап нотной фазы культуры линейно-ленточной керамики, KM II a – начальная фаза жешовской культуры малцкой (согл. схеме хронологии в С. Кадров 1990а)

omawianych materiałów trzeba ograniczyć się do szukania analogii na lepiej wydatowanych stanowiskach. Przypomnieć jednak należy, że już na początku lat siedemdziesiątych naszego stulecia Janusz Krzysztof Kozłowski sklasyfikował materiały ze stan. 3 w Rzeszowie-Staromieście w ramach wyróżnionej przez tego badacza grupy I.1 i datował je na okres przejściowy między fazą zofipolską a nutową kultury ceramiki wstęgowej rytej (J. K. Kozłowski 1974, s. 42–43, tab. I). W niniejszym opracowaniu za wzór klasyfikacji stylistyczno-chronologicznej ceramiki posłużyło opracowanie sąsiedniego stanowiska nr 16 w Rzeszowie na Osiedlu Piastów (S. Kadrow 1990a, s. 60–63, 70–75; ryc. 28a).

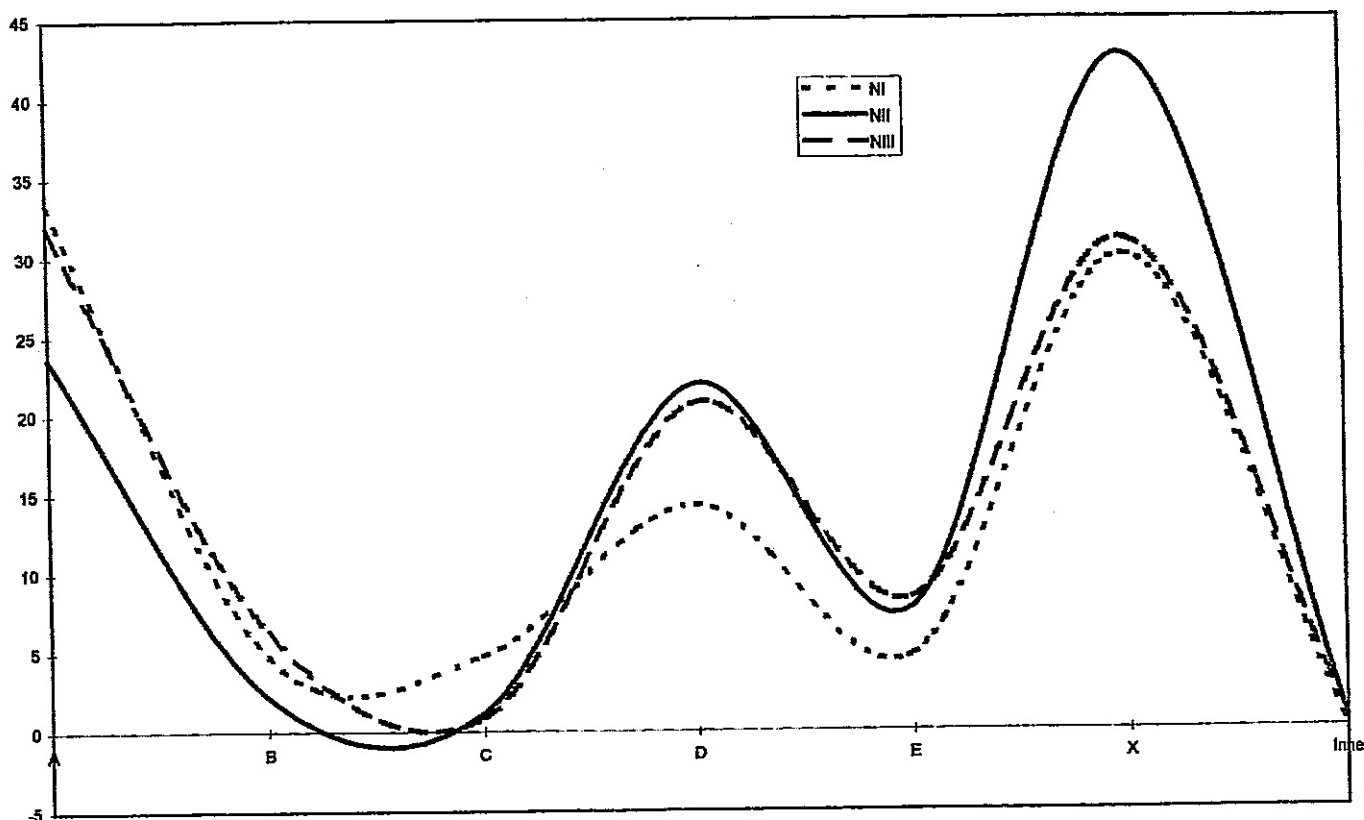
Za najstarszą uznana została ceramika z wypełniska obiektu nr 2. W tym niewielkim, liczącym zaledwie 5 fragmentów naczyń zbiorze, przydenna część naczynia (czarki?) zdobiona krótkimi, ukośnymi kreskami rytymi wykazuje charakter „przednutowy” (ryc. 8a). Zdobnictwo tego typu występuje już na ceramice fazy gniechowskiej (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1988, ryc. 13q, 17b, 18e, j). Podobnie datować można fragment naczynia na wyraźnie wyodrębnionej, krótkiej nóżce (J. K. Kozłowski 1974, ryc. 12:1).

Za następne ogniwo w sekwencji chronologicznej ceramiki na stanowisku 3 w Rzeszowie-Staromieście uznany zo-

stał zbiór zabytków z obiektu nr 22 (ryc. 8b–c, e–g). O jego wczesnej metryce w ramach fazy nutowej przekonuje misa na nóżce (ryc. 8g) oraz tzw. motywy „sztabkowe” (ryc. 8e). Fragment czarki z bardziej pospolitym ornamentem nutowym wskazuje na związki tego zbioru także z klasyczną fazą nutową (ryc. 8c). Wydaje się, że reprezentuje on przełom początku i odcinka klasycznego fazy nutowej (NI/NII) nawiązując stylistycznie do ceramiki z podobnie datowanych obiektów nr 25 i 42 ze stan. 16 w Rzeszowie (S. Kadrow 1990a, ryc. 5).

Zdecydowanie najlepiej reprezentowany jest środkowy, klasyczny odcinek fazy nutowej (NII). Reprezentują go zabytki z wypełnisk obiektów nr 4, 17, 39, 46, 70 oraz zapewne wiele innych (por. tabela 2), które zawierają nieliczny, trudny do jednoznacznego sklasyfikowania materiał ceramiczny. Wśród naczyń dominują naczynia w kształcie wycinka kuli, tak w wersji ceramiki „delikatnej” (ryc. 9c–e), jak i „grubej roboty” (ryc. 9a, b, g). Ceramikę cienkościenną pokrywają różnego rodzaju ornamenty zbudowane z linii rytých i dołków nutowych (9c–e). Ceramika grubościenna zdobiona jest natomiast wątkami zbudowanymi z odcisków paznokci, palców oraz różnego typu guzków (ryc. 9a, b, g). Elementem o dość unikatowym charakterze jest ornamenty-

Rzeszów-Staromieście, stan. 3

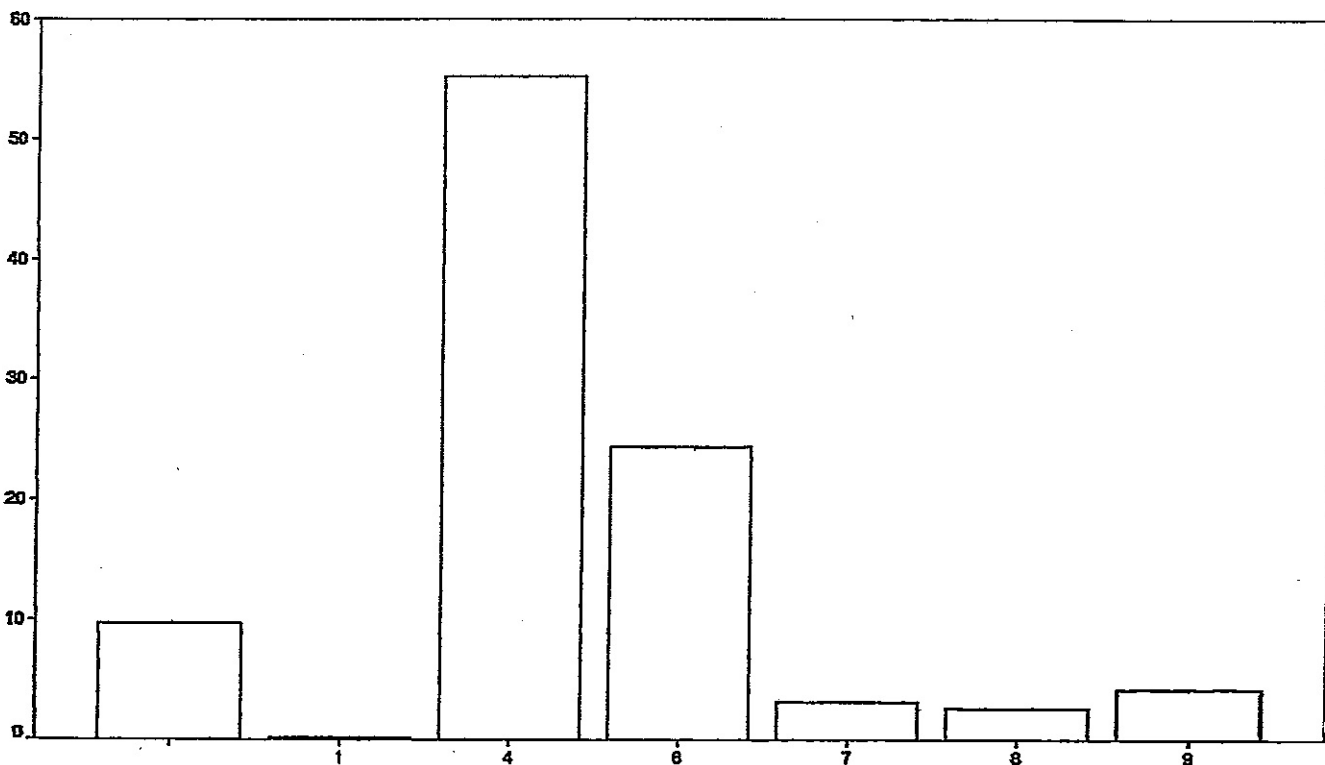
Ryc. 14. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Procentowy udział grup technologicznych ceramiki w poszczególnych okresach fazy nutowej (NI – NIII); oś pionowa – procenty, oś pozioma – grupy technologiczne ceramiki

Abb. 14. Rzeszów–Altstadt, Fundstelle 3. Prozentanteil der technologischen Gruppen in den einzelnen Perioden der Notenphase (NI–NIII); Vertikalachse – Prozenten, Horizontalachse – technologische Keramikgruppen

Рис. 14. Жешов–Староместье, пам. 3. Процентное соотношение технологических групп керамики на отдельных этапах нотной фазы (Н I – А III); вертикальная ось – проценты, горизонтальная ось – технологические группы керамики

g). O jego
 onuje misa
 ° (ryc. 8e).
 item nuto-
 klasyczną
 je on prze-
 ej (NI/NI)
 ie datowa-
 nie (S. Ka-

środkowy,
 tują go za-
 raz zapew-
 nieliczny,
 eriał cera-
 talacie wy-
 yc. 9c-e),
 ikościenną
 z linii ry-
 tbościenną
 : odcisków
 . 9a, b, g).
 ornamenty-

Ryc. 15. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Procentowy udział ceramiki w różnych okresach rozwoju osady; oś pionowa – procenty, oś pozioma – okresy chronologiczne: 0 – ceramika z warstwy, 1 – faza przednutowa kultury ceramiki wstęgowej rytej, 4 – faza nutowa (NII), 6 – schyłek fazy nutowej (NIII), 7 – początek fazy żelazowej (ZI), 8 – faza żelazowa (ZIIa), 9 – początek fazy rzeszowskiej kultury malickiej (KMIIa)

Abb. 15. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Prozentanteil der Keramik in verschiedenen Perioden der Siedlungsentwicklung; Vertikalachse – Prozenten, Horizontalachse – chronologische Perioden: 0 – Keramik aus der Schicht, 1 – Vornotenphase der Linienbandkeramik, 4 – Notenphase (NII), 6 – Spätnotenphase (NIII), 7 – Anfang der Želiezovce-Phase (ZI), 8 – Želiezovce-Phase (ZIIa), 9 – Anfang der Rzeszower Phase der Malice-Kultur (KMIIa)

Рис. 15. Жешов-Староместье, пам. 3. Процентное соотношение керамики на разных этапах развития поселения; вертикальная ось – проценты, горизонтальная ось – хронологические периоды: 0 – керамика из слоя, 1 – преднотная фаза культуры линейно-ленточной керамики, 4 – нотная фаза (Н II), 6 – заключительный этап нотной фазы (Н III), 7 – начало железовой фазы (Ж I), 8 – железовская фаза (Ж II a), 9 – начало жешовской фазы малицкой культуры (КМ II a)

ka malej czarki złożona ze zdobnictwa nutowego w połączeniu ze zdobnictwem plastycznym w postaci guzków na największej wydętości brzuśca (ryc. 9d). Tylko nieco późniejszy odcinek klasycznego etapu fazy nutowej, lub jego przełom ze schyłkiem tejże fazy reprezentują nieliczne zbiory ceramiki z obiektów 18 i 32 (tabela 2; ryc. 9f).

Kolejny etap, związany ze schyłkiem fazy nutowej, przedstawiają zespoły z obiektów nr 31 (ryc. 10) i 40 (ryc. 11f, g). Cechą szczególną tych materiałów jest obecność ornamentyki nutowej w wersji grup dołków (ryc. 10e), a nawet zdobnictwa złożonego z dołków nutowych i karbów żelazowych (ryc. 10b). Tu również spotyka się rzadko występujące przykłady połączenia ornamentyki rytej i plastycznej (ryc. 10a), co jak wiadomo było charakterystycznym rysem zespołu ceramiki ze skupiska 96 na stan. 16 w Rzeszowie na osiedlu Piastów (S. Kadrow 1990a, ryc. 15g, k, l, n, o) i nieopublikowanego jeszcze stanowiska nr 34 również w Rzeszowie (S. Kadrow 1990b, ryc. 14b). Zdobnictwo złożone z przecinających się ukośnie linii rytých, tworzących siatkę rombów, na węzłach której znajdują się dolki nutowe (ryc. 10d, f), spotykane jest też sporadycznie na stan. 16

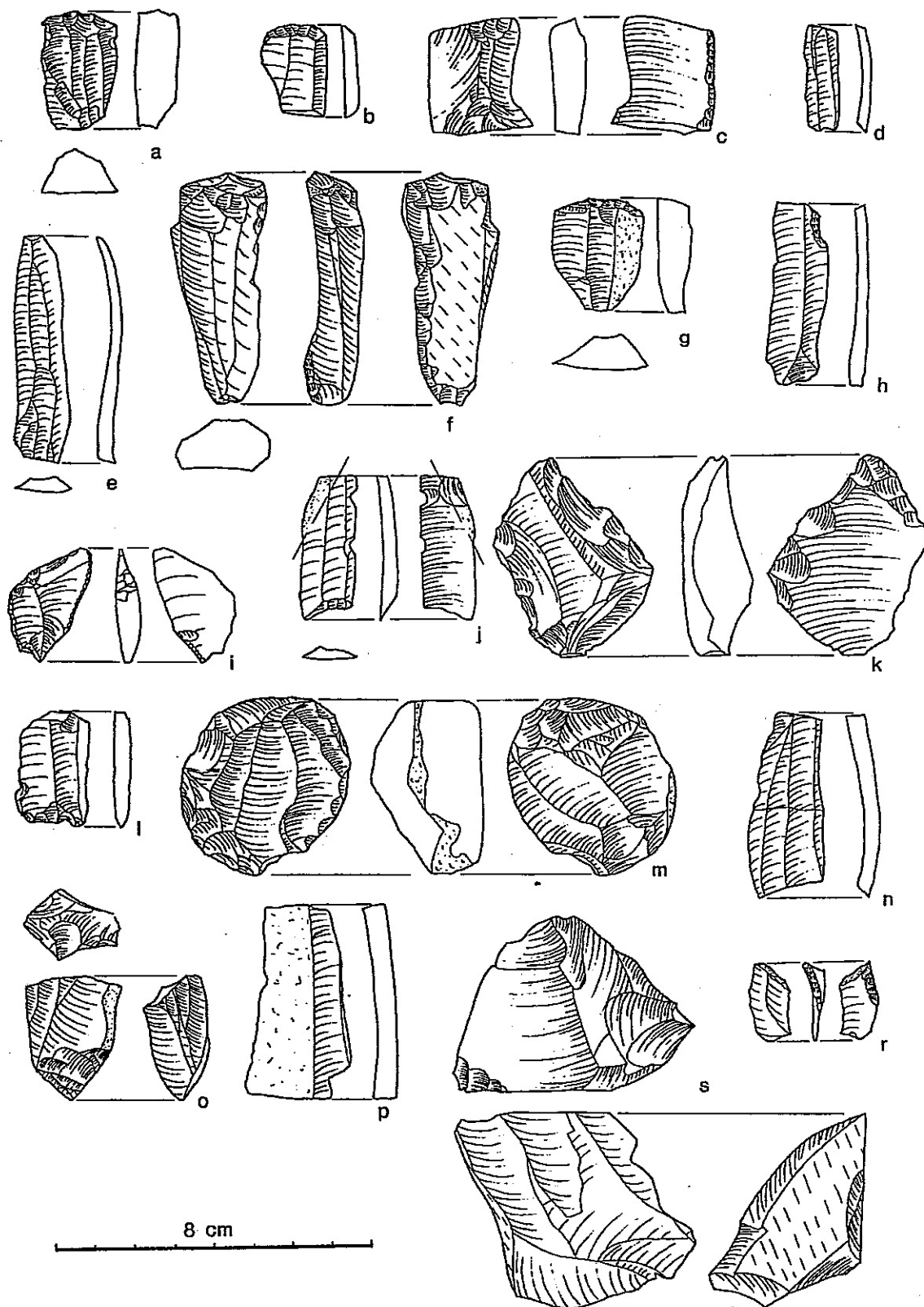
w Rzeszowie w obiekcie nr 54 datowanym na początek fazy żelazowej (S. Kadrow 1990a, ryc. 8m). Nie wydaje się jednak by miało ono znaczenie dla dokładniejszych podziałów chronologicznych kultury ceramiki wstęgowej rytej.

Niezbyt liczny materiał z początku fazy żelazowej (ZI), znany głównie z obiektu nr 61 charakteryzuje się współobecnością ornamentyki rytej z grupami dołków nutowych (ryc. 11a) oraz z klasycznymi karbami żelazowymi (ryc. 11b) przy przewadze tych pierwszych (S. Kadrow 1991a, s. 63; ryc. 28b). Nieco więcej materiałów reprezentuje początek klasycznego etapu fazy żelazowej (ZIIa). Zabytki z tego czasu znalezione zostały w obiektach nr 7, 65 (ryc. 12) i 81 (tabela 2). Typowym zjawiskiem dla omawianej fazy jest liczne występowanie ornamentyki rytej z dodatkami karbów żelazowych (ryc. 12b, d, e, g). Z fazą żelazową łączy się zapewne znalezisko skorupy z naczynia kultury bukowogórskiej (T. Aksamit 1968, ryc. 1d).

Ostatni wyraźnie uchwytny okres zasiedlenia osady neolitycznej na stan. 3 w Rzeszowie-Staromieściu łączy się z zapewne z początkiem fazy rzeszowskiej kultury malickiej (KMIIa). Jego ślady odkryte zostały w obiektach nr 16 (ryc.

zy nutowej
 Notenphase
 ых этапах
 керамики

Ryc. 16. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Zabytki krzemienne z obiektów nr 2 (a), 4 (n), 18 (f), 22 (r), 27 (b-c), 31 (p, s), 32 (d, e, g), 41 (m), 42 (i, j), 52 (l), 64 (k) i z warstwy kulturowej (h, o); a-c, j-k, n-o, r - krzemień jurajski, d - obsydian, e-f, i - krzemień czekoladowy, g - krzemień nadniestrzański, h, l, p, s - krzemień świeciechowski, m - krzemień wołyński

Abb. 16. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Feuersteine aus den Objekten nr 2 (a), 4 (n), 18 (f), 22 (r), 27 (b-c), 31 (p, s), 32 (d, e, g), 41 (m), 42 (i, j), 52 (l), 64 (k) und aus der Kulturschicht (h, o); a-c, j-k, n-o, r - Jurafeuerstein, d - Obsidian, e-f, i - Schokoladenfeuerstein, g - Dneestr-Feuerstein, h, l, p, s - Świeciechów-Feuerstein, m - Wołynien-Feuerstein

Рис. 16. Жешов-Староместье, пам. 3. Находки из кремня из объектов № 2 (a), 4 (n), 18 (f), 22 (r), 27 (b-c), 31 (p, s), 32 (d, e, g), 41 (m), 42 (i, j), 52 (l), 64 (k) и из культурного слоя (h, o); a-c, j-k, n-o, r - юрайский кремь, d - обсидиан, e-f, i - шоколадный кремь, g - надниестровский кремь, h, l, p, s - свецеховский кремь, m - волянский кремь

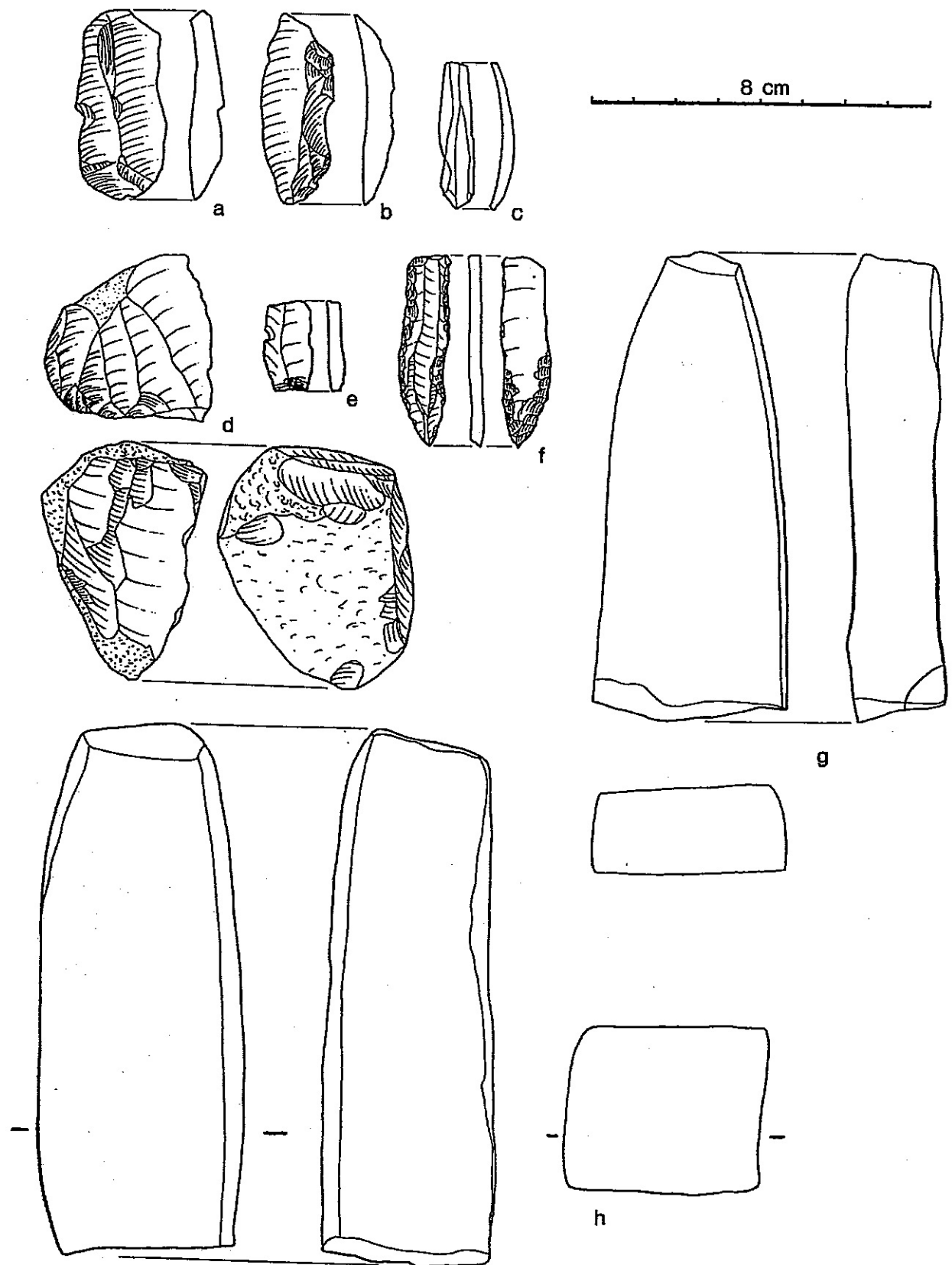

Рис. 17. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Zabytki kamienne z obiektów nr 31 (a-f) i 41 (g-h); a, f - krzemień jurajski, b - krzemień świciechowski, c - krzemień wołyński, d - krzemień nadniestrzański, e - obsydian, g-h - kamień

Abb. 17. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Feuersteine aus den Objekten nr 31 (a-f) und 41 (g-h); a, f - Jurafeuerstein, b - Świciechów-Feuerstein, c - Wolynien-Feuerstein, d - Dnestr-Feuerstein, e - Obsidian, g-h - Stein

Рис. 17. Жешов-Староместье, пам. 3. Каменные находки из объектов № 31 (a-f) и 41 (g-h); a, f - юрайский кремьнь, b - свецеховский кремьнь, c - волыньский кремьнь, d - наднистрзовский кремьнь, e - обсидиан, g-h - камень

13d-f), 48 (ryc. 13b) i 53 (ryc. 13a) oraz sporadycznie jako młodsze kontaminacje w obiektach kultury ceramiki wstęgowej rytej. Wszystkie materiały kultury malickiej wyróżniały się swą technologią, tzn. gliną grupy F. Zdobnictwo guzkowe przy wylewie naczynia (ryc. 13a) oraz na brzuścu (ryc. 13d, f) znajduje swe odpowiedniki w zespołach fazy rzeszowskiej (por. S. Kadrow 1988, ryc. 3:2; 4:4; 5:1, 4, 5; 1996, ryc. 5:4, 5 itd.). Również formy szerokootworowych naczyń wazowatych (ryc. 13a) mają analogie w tych samych zespołach (S. Kadrow 1996, ryc. 3:2), podobnie jak profilowane misy (ryc. 13b; por. S. Kadrow 1988, ryc. 3:1; 4:1 itd.) oraz naczynia na nóżkach (ryc. 13e; por. S. Kadrow 1988, ryc. 3:7, 8; 4:2).

Udział fragmentów naczyń poszczególnych grup technologicznych z wypełnisk obiektów datowanych na poszczególne fazy rozwoju stylistycznego ceramiki był mniej

więcej jednakowy (ryc. 14). Sytuacja ta nie stwarza więc podstaw do prób uchwycenia wewnętrznego zróżnicowania chronologicznego materiałów kultury ceramiki wstęgowej rytej z omawianego stanowiska na podstawie analizy technologicznej ceramiki. Podobnie przedstawiała się zresztą sytuacja na sąsiednich stanowiskach (S. Kadrow 1990a, s. 60-63, 70-71; 1990b, tab. 8).

Ponad 50% wszystkich materiałów ceramicznych (ryc. 15) wiąże się z klasycznym odcinkiem fazy nutowej kultury ceramiki wstęgowej rytej (NII), a z jej schyłkiem dalszych ok. 25% zabytków (NIII). Zupełnie śladowo zarejestrowano pozostałości fazy przednutowej. Natomiast kilkuprocentowe zaledwie udziały ma ceramika z początku (ZI) i ze środka fazy żeliezowskiej (ZIIa) oraz fragmenty naczyń z początku fazy rzeszowskiej kultury malickiej (KMIIa).

ZABYTKI KAMIENNE

Ogółem w trakcie omawianych badań na stan. 3 w Rzeszowie-Staromieściu pozyskano 87 zabytków krzemienych i 8 zabytków kamiennych. Wśród tych ostatnich zanotowano w obiekcie nr 41 dwa fragmenty siekier (?) z bliżej nieokreślonego gatunku kamienia (ryc. 17g-h), fragment siekiery z łupku (obiekt 2), dwa fragmenty tzw. szewskich kopyt z gabra (odmiana wysoka z obiektu 42 i niska z obiektu 32), dwa fragmenty kamiennych płytek do gładzenia (obiekt 17 i 18) oraz fragment nieokreślonego narzędzia (?) z piaskowca (obiekt 4).

W materiale krzemienym (ryc. 16, 17) przeważają odłupki (29 sztuk) i wióry (25 okazów). Ponadto odkryto 13 narzędzi, 10 rdzeni (niekiedy używanych wtórnie jako tłuki) oraz inne zabytki, w tym głównie niewielkie, amorficzne okruchy. Wśród określonych surowcowo zabytków (ryc. 18) dominują wytwory z krzemienia jurajskiego (33 okazy), następnie z krzemienia wołyńskiego i naddniestrzańskiego (18 okazów), a w dalszej kolejności z krzemienia świeciechowskiego (15 okazów), czekoladowego (6 okazów) i z obsydianu (4 okazy).

Odlupki w zdecydowanej większości noszą na swej wierzchniej stronie negatywy wielokierunkowych odbić. Mają one też z reguły piętki uformowane jednym odbiciem. Znacznie rzadsze odłupki o jednokierunkowych negatywach odbić na stronie wierzchniej mają piętki przygotowane. Wydaje się, że te pierwsze pochodzą z silnie wyzyskanych już, często o zmienionej orientacji rdzeni, drugie natomiast z rdzeni o przygotowanej pięcie. Nieliczne odłupki o piętach krawędziowych lub wymiażdżonych, niekiedy dzikich pochodzą głównie z przypadkowych, niezamierzonych odbić. Nie zaobserwowano w ogóle odłupków korowych, nawet częściowo.

Wióry mają najczęściej piętki przygotowane (ryc. 16d, e, h; 17c, e) znacznie rzadziej uformowane jednym odbiciem lub piętki krawędziowe (ryc. 16a, b). Te ostatnie dotyczą głównie tzw. wiórów technicznych (podtepcę) i niby-wiórów. Wszystkie wióry pochodzą z rdzeni jednopiętowych. Szerokość regularnych wiórów rzadko przekracza 2 cm (ryc. 16p.), a ich długość (całych okazów) zbliża się do 6 cm (ryc. 16e). Tylko jeden okaz wióra ma fragment powierzchni korowej na stronie wierzchniej (ryc. 16p).

Przetrwale do naszych czasów rdzenie w znacznej mierze reprezentują okazy już znacznie wyeksploatowane, wielopiętowe i wieloodłupniowe (ryc. 16m.; 17d). Wiele z nich używanych było wtórnie jako tłuki. Tylko nieliczne posiadają formy zbliżone do wyjściowych (ryc. 16f, o, s).

Wśród narzędzi spotykamy drapacze (ryc. 16a, b, g), pótłyczaki (ryc. 16l, r), odłupki retuszowane (ryc. 16c, i, k), wióry z wnękami (ryc. 16h), narzędzia funkcjonalne z wyświeceniem żniwnym w typie sierpaków (ryc. 16j). Jedno z narzędzi (ryc. 17f) przypomina nieco schyłkowopaleolitycznego liściaka ze słabo wyodrębnionym trzpieniem, retuszowanym płasko na stronę spodnią.

Pomijając nieliczne zabytki z krzemienia czekoladowego, które w regionie rzeszowskim łączą się z kulturą malicką (S. Kadrow 1990a, ryc. 26a; 1990b, ryc. 17), pozostałą większość wiązać należy z kulturą ceramiki wstęgowej rytej, głównie z jej fazą nutową (NII i NIII). Struktura surowcowa inwentarzy krzemienych ze stan. 3 w Rzeszowie-Staromieściu — z ponad 30% udziałem krzemienia jurajskiego — nawiązuje do odnośnych struktur stwierdzonych w Albigoj (NII) oraz w zespołach datowanych na schyłek fazy nutowej (NIII) i początek fazy żeliezowskiej (ZI) na stan. 16 w Rzeszowie, osiedle Piastów (S. Kadrow 1993, ryc. 4).

PODSUMOWANIE

Pierwsza próba określenia podstawowych cech materiałów ze stan. 3 w Rzeszowie-Staromieściu, ich chronologii, miejsca we wczesnoneolitycznym układzie kulturowym południowo-wschodniej Polski na tle dorzecza Dniestrzu, Prutu

i Seretu, a także szerzej na tle zjawisk kulturowych północno-wschodniej części Kotliny Karpackiej dokonana została w początkach lat siedemdziesiątych przez Janusza K. Kozłowskiego (1974). U progu lat dziewięćdziesiątych nato-

za więc
cowania
tegowej
zy tech-
szną sy-
a, s. 60-

ch (ryc.
kultury
lalszych
trowano
centowe
: środka
oczątku

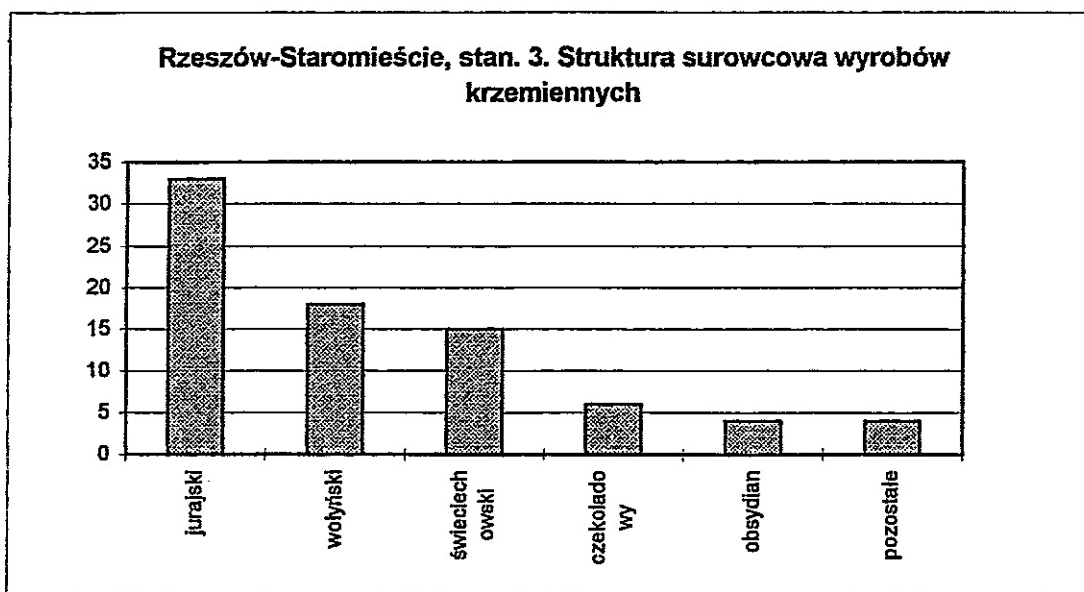
yc. 16d,
m odbi-
ie doty-
i niby-
popięto-
ekracza
ta się do
ent po-

nej mie-
ne, wie-
le z nich
posiada-

t, b, g),
bc, i, k),
ie z wy-
) Jedno
paleoli-
m, retu-

ładowe-
malicką
ozostała
rej rytej,
owcowa
taromie-
ajskiego
w Albi-
tek fazy
stan. 16
(4).

łnocno-
została
K. Ko-
ch nato-

Ryc. 18. Rzeszów-Staromieście, stan. 3. Struktura surowcowa zabytków krzemiennych; oś pionowa – liczba zabytków, oś pozioma – gatunki krzemienia

Abb. 18. Rzeszów-Altstadt, Fundstelle 3. Rohstoffstruktur der Feuersteinindustrie; Vertikalachse – Denkmälernzahl, Horizontalachse – Feuersteingattungen

Рис. 18. Жешов-Староместье, пам. 3. Структура сырья кремневых находок; вертикальная ось – количество находок, горизонтальная ось – сорт кремня

miast nakreśliłem ogólny szkic paleogeografii osadnictwa kultury ceramiki wstęgowej rytej i kultury malickiej w rzeszowskim mikroregionie osadniczym, w którym ocenione zostało również miejsce omawianej osady (S. Kadrow 1990b). W ujęciu tym osada ze Staromieścia, na równi z osadami ze stan. 16 i 34 w Rzeszowie, 4 w Zwiężycy i 1 w Boguchwale, z kwalifikowana została do osad centralnych, stabilizujących sieć osadniczą w całym wspomnianym mikroregionie.

Celem niniejszej publikacji jest udostępnienie szerszym kręgom zainteresowanych wyników podejmowanych w latach sześćdziesiątych badań ratowniczych i pozyskanych wtedy materiałów. Dotychczasowe wzmianki w literaturze (T. Aksamit 1966; 1968) były bowiem dalece niewystarczające dla wyrobienia poglądu na temat miejsca omawianego stanowiska w skali mikro- i ponadregionalnej.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Aksamit T.
1966 *Badania osad neolitycznych na terenie Rzeszowa*, „SROA 1965”, s. 15–23.
1968 *Wstępne wyniki badań osady kultury ceramiki wstęgowej w Rzeszowie*, „MSROA 1966”, s. 110–116.
- Gruszczyńska A.
1966 *Badania archeologiczne na wczesnośredniowiecznej osadzie w Rzeszowie-Staromieściu*, „SROA 1965”, s. 65–72.
1968 *Badania na stanowisku nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu*, „MSROA 1966”, s. 171–175.
1971 *Badania na stanowisku nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu*, „MSROA 1967”, s. 129–132.
1973 *Badania wykopaliskowe na stanowisku nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu w latach 1968–1969*, „MSROA 1968–1969”, s. 118–121.
- Janowski J.
1959 *Źródła i materiały do pradziejów Rzeszowa*, „Rocznik Województwa Rzeszowskiego”, R. II, z. 1–3, s. 113–120.
- Kadrow S.
1988 *Faza rzeszowska grupy malickiej cyklu lendzielsko-polgarskiego*, „AAC”, t. 27, s. 5–29.
1990a *Osada neolityczna na stanowisku nr 16 w Rzeszowie na Osiedlu Piastów*, „Spr. Arch.”, t. 41, s. 9–76.
1990b *The Rzeszów Settlement Microregion in Neolithic*, „AAC”, t. 29, s. 33–70.
1993 *The Rzeszów Settlement Microregion in Neolithic: a Case Study from South-East Poland*, Actes du XII Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques; Bratislava, 1–7 September 1991, t. 2, s. 387–392.
1996 *Faza rzeszowska kultury malickiej*, (w:) red. J. K. Kozłowski, *Kultura malicka. Drugi etap adaptacji naddunajskich wzorców kulturowych w neolicie północnej części środkowej Europy*, Kraków, s. 51–70.
- Kondracki J.
1978 *Geografia fizyczna Polski*, Warszawa.
- Kozłowski J. K.
1974 *Über die Untersuchungen der östlichen Peripherien der Linien-Bandkeramik-Kultur*, „AAC”, t. XIV, s. 5–55.
- Kulczycka-Leciejewiczowa A.
1988 *Erste Gemeinschaften der Linienbandkeramikkultur auf polnischem Boden*, „Zeitschrift für Archäologie”, t. 23, s. 137–182.
- Moskwa K.
1964 *Pradzieje powiatu rzeszowskiego*, Lublin.

Siedlung der Linienbandkeramik in Rzeszów – Altstadt, Fundstelle 3

Zusammenfassung

Die Fundstelle ist auf der Lößterasse auf der linken Seite des Überschwemmungsufers des Flusses Wislok gelegt (Abb. 1.). Das jetzige Flußbet befindet sich etwa 1 km östlich von dem Rand der erwähnten Terasse. Die vermutlichen Siedlungsgrenzen aus der Zeit des frühen Neolithikums erstrecken sich von Osten und Norden, gemäß dem Rand der Terasse von Wislok und Przyrwa (Abb. 2.), im nord-westlichen Teil überschritten sie westlich unbedeutend die Sienkiewicz-Straße und im Süden gingen bestimmt nicht über die Kochanowski-Straße hinaus. Die besprochene Fundstelle ist im westlichen Teil des Rzeszów – Vorlands platziert. Die flachen mit Löß abgedeckten Tertiärhöcker mit beträchtlichen Relativhöhen (J. Kondracki 1978), auf dem Gebiet der Siedlung werden durch das 3 km breite Wisloktal zerschnitten.

Maximaloberfläche der Fundstelle Nr 3 in Rzeszów-Altstadt umfaßt nicht mehr als 10 ha. Die Gesamtfläche der ausgegebenen Fläche, die von den Archäologen überwacht wurden beträgt etwa 100 Are (Abb. 2.). In 33 Objekten (Nr 1, 2, 4, 5, 6, 7, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 27, 31, 32, 36, 39, 40, 42, 46, 48, 52, 53, 57, 61, 64, 65, 66, 68, 70, 75, 81, 85) und in der sog. Kulturschicht wurden 1876 Keramikfragmente, 81 Feuersteine und einige Steinüberreste entdeckt, darunter auch Fragmente von zwei hobelartigen Werkzeugen. Archäologisches Material wurde ungleichmäßig in der Ausfüllung der Grube niedergelegt (Abb. 3). Aus der Gesamtsumme 1876 der analysierten Keramikfragmente konnte man nur 71 als kleine Schalen, 111 als große Schalen, 4 als Becken und 3 als Fußschalen qualifizieren. Der übrige Sammlungsteil, d.h. 1687 Fragmente — hinsichtlich ihrer Unvollständigkeit — entzieht sich solcher Einschätzung. Die Charakteristik von ausgewählten Aspekten der ganzen Sammlung der Neolithikumskeramik aus der Fundstelle Nr 3 in Rzeszów-Altstadt stellt die Tafel 2 vor. Daraus folgt, daß 121 Keramikfragmente mit Linien verziert wurden. Zusätzlich 151 Fragmente haben Notenköpfe, 7 Fragmente

— Notenkopfgruppen, 19 Exemplare werden auch mit Kerben verziert. Rund 196 Keramikfragmente dicker Arbeit werden mit Zwacken, Finger- und Fingernageleindrücken, mit verschiedenartigen Knöpfen und plastischen Leisten verziert. Der Rest, d.h. 1380 Keramikfragmente haben keine Ornamentik.

Über 50% aller Keramikmaterialien (Abb. 15.) ist mit dem klassischen Teil der Notenphase der Linienbandkeramik verbunden (NII), und mit der Spätnotenphase weitere 25% der Denkmäler. Der Rest der Vornotenphase wurde nur in geringem Maße registriert. Die Keramik aus der anfänglichen und mittleren Żeliezowce-Phase und die Gefäßfragmente aus dem Anfang der Rzeszower Phase der Malice-Kultur (KMIIa) machen zusammen nur einige Prozente aus.

Während der Untersuchungen auf der Fundstelle Nr 3 in Rzeszów-Altstadt wurden insgesamt 87 Feuersteindenkmäler und 8 Steindenkmäler gewonnen. Unter diesen letztgenannten wurden im Objekt nr 41 folgende freigelegt: zwei Fragmente der Axten (?) aus der näher unbestimmten Steinart (Abb. 17g-h), ein Fragment der Schieferaxt (Objekt 2), zwei Fragmente der sogenannten Schuhmacherhufen aus Gabbro (hoche Art aus dem Objekt 42 und niedrige Art aus dem Objekt 32), zwei Fragmente der Steinfliesen zum Glätten (Objekt 17 und 18) und ein Fragment eines unbestimmten Werkzeuges (?) aus Sandstein (Objekt 4).

In Feuersteinmaterial (Abb. 16, 17) überwiegen Abschläge (29 Stücke) und Klingen (25 Exemplare). Überdies wurden auch entdeckt: 13 Werkzeuge, 10 Kernsteine (manchmal als Schlagsteine verwendet) und auch andere Denkmäler, vor allem kleine amorphe Brocken. Unter Denkmälern, dessen Rohstoffe bestimmt sind (Abb. 18.) überwiegen die aus Jurafeuerstein (33 Exemplare), Wolynien und Dnestr-Feuerstein (18 Exemplare), dann auch aus Świeciechów-Feuerstein (15 Exemplare), Schokoladenfeuerstein (6 Exemplare) und aus Obsidian (4 Exemplare).

Славомир Кадров

Поселение культуры линейно-ленточной керамики на памятнике 3 в Жешове-Староместье

Резюме

Памятник расположен на лёссовой надпойменной террасе левого берега Вислока (рис. 1). В настоящее время русло этой реки находится на расстоянии около 1 км на восток от края вышеупомянутой террасы. Вероятнее

всего, границы раннеолитического поселения преобладали свостокаи севера согласно рельефу террас Вислока и Пширвы (рис. 2), только на северо-западном участке незначительно выдвигаясь на запад за пределы улицы

Сенкевича, а на юге — не выступали за пределы улицы Кохановского. Рассматриваемый памятник расположен в западной части Жешовского предгорья. Плоские холмы третичного периода, покрытые лёссом и характеризующиеся значительными относительными высотами (И. Кондрачки 1978), в районе интересующего нас поселения разделены долиной Вислока шириной до 3 км.

Максимальная площадь памятника 3 в Жешове-Староместье не превышает 10 га. Общая площадь строительных раскопов, контролируемых археологами, составляла около 100 аров (рис. 2). В 33 объектах (№ 1, 2, 4, 5, 6, 7, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 27, 31, 32, 36, 39, 40, 42, 46, 48, 52, 53, 57, 61, 64, 65, 66, 68, 70, 75, 81, 85) и в культурном слое обнаружены 1876 фрагментов керамики, 81 изделие из кремня и несколько каменных находок, в том числе фрагменты двух орудий труда в виде сапожной колодки. Вещевой материал, зафиксированный в заполнении ям, залегал очень неравномерно (рис. 3). Из общего количества 1876 анализированных фрагментов керамики удалось выделить 71 маленький кубок, 111 больших кубков, 4 миски и 3 сосуда на ножках. Оставшаяся часть коллекции, т.е. 1687 фрагментов, из-за фрагментарной сохранности типологически не определена. Характеристика избранных аспектов всей коллекции неолитической керамики из памятника № 3 в Жешове-Староместье представлена в таблице 2. Из нее следует, что 21 фрагмент керамики орнаментирован углубленными бороздами. Дополнительно 151 фрагмент содержит небольшие углубления, 7 фрагментов имеют группы нотных углублений и 19 образцов украшены насечками. 196 фрагментов грубоизготовленной керамики орнаментированы пятнами, пальцевыми и ногтевыми вдавлениями, раз-

нообразными налётами, а также рельефными валиками. Оставшаяся часть, т.е. 1380 фрагментов керамики лишена какого-либо декора.

Свыше 50% из всех керамических материалов (рис. 15) относится к классическому этапу нотной фазы культуры линейно-ленточной керамики (Н II), а к ее концу — около 25% находок (Н III). Для преднотной фазы зафиксированы только следы. В это же время отмечено малопроцентное содержание керамики начальной (Ж I) и средней фазы железоской (Ж II), а также фрагменты сосудов начальной фазы жешовской культуры малицкой (КМ II а).

В общем, в ходе упомянутых исследований на памятнике 3 в Жешове-Староместье обнаружено 87 находок из кремня и 8 находок каменных. Среди последних в объекте № 41 отмечены два фрагмента топоров (?) из камня неопределенного рода (рис. 17г-х), фрагмент топорика из сланца (объект 2), два фрагмента т.н. сапожных колодок с габро (высокая разновидность — из объекта 42, низкая — из объекта 32), два фрагмента каменных плиток для лощения (объект 17 и 18), а также фрагмент орудия (?) неизвестного назначения из песчаника (объект 4).

Среди кремнивого материала (рис. 16, 17) преобладают отщепы (29 штук) и пластины (25 образцов). Кроме этого, обнаружено 13 орудий, 10 нуклеусов (некоторые из них применялись вторично в качестве отбойников), а также иные находки, в том числе, преимущественно, небольшие аморфные сколы. Среди находок, изготовленных из известного материала (рис. 18), доминируют изделия из юрайского кремня (33 образца), из вольнского и надднестровского кремня (18 образцов), из свецеховского кремня (15 образцов), шоколадного (6 образцов) и из обсидиана (4 образца).

h mit Ker-
ter Arbeit
indrücken,
en Leisten
aben keine

5.) ist mit
keramik-
ise weitere
urde nur in
ännglichen
mente aus
r (KMIIa)

lle Nr 3 in
steindenken-
esen letzt-
legt: zwei
iten Stein-
Objekt 2),
hufen aus
ge Art aus
zum Glät-
abestimm-

Abschläge
s wurden
ichmal als
näler, vor
älern, des-
en die aus
str-Feuer-
kw-Feuer-
Exempla-

ребегали
Вислока
участке
улицы